

de Strandloper

55^e jaargang • nummer 4 december 2023

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: George Hageman

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

G.J.A. de Croock (Gab), voorzitter, Marinus Poststraat 26, 2235 XE Valkenburg ZH 0641462765
voorzitter@strandloper.nl

H. Oltheten (Hanneke), secretaris, Bronckhorststraat 67, 2201 KV Noordwijk 0612469065
secretaris@strandloper.nl

R.F.M. Sluijs (Robert), penningmeester, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

A. Marijnjs (Annelies), 071-4025425

A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Wilhelminastraat 30 2201KC Noordwijk annetdewilligen@live.nl

J. Scholten (Johan), Kerkstraat 64, 2211 RL Noordwijkerhout jenjscholten@ziggo.nl

Ledenadministratie

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een verzoek tot contributiebetaling meegestuurd.

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: R.F.M. Sluijs, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage: 610 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, G. Hageman, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Homepage vereniging: <https://www.strandloper.nl>

Het laatstverschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn te downloaden vanaf onze website en ook in te zien op natuurtijdschriften.nl

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilver schoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres: janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de activiteitenagenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

ISSN: 2589-2762 print

ISSN: 2589-2770 online

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 56e jaargang nummer 1: zondag 11 februari 2024

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Inhoud:

Voorplaat: Groenling, <i>George Hageman</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>Bestuur</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen december 2023, <i>Hanneke Oltheten en Gab de Croock</i>	pag. 8
Excursieverslagen	pag. 7
Houtsnippen in het zuiden van de Amsterdamse Waterleidingduinen, <i>Leo Schaap en Gab de Croock</i>	pag. 10
Kerkuilendrama (vervolg), <i>Mariska de Graaff</i>	pag. 14
Broedvogelinventarisatie Noordwijkse Golfclub 2023, <i>Johan Passchier, Jaap Faber en Ralph van der Kooi</i>	pag. 15
Broedvogelinventarisatie Golfbaan Tespelduyn 2023, <i>Maud van der Veen</i>	pag. 17
Broedvogelinventarisatie Noordduinen-oost 2023, <i>Maud van der Veen</i>	pag. 18
Broedvogelinventarisatie Vak 31 2023, <i>Maud van der Veen</i>	pag. 19
Broedvogelinventarisatie Noordduinen-west 2023, <i>Ezra Mandemaker en Arco Mandemaker</i>	pag. 20
Galerie, <i>Hans Cornet</i>	pag. 22
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 24
<ul style="list-style-type: none">Dick de Vos & Sam Gobin 2019. Veldgids Vogel trek. Trekvogels herkennen aan hun roep.Nico de Haan & Elwin van der Kolk 2021. De gewiekste vogelgids. Slim en eenvoudig vogels herkennen voor iedereenTheo Muusse 2020. De Libellen van Zuid-Holland	
Boswachterij Noordwijk - Historisch en actueel overzicht van de broedvogelstand, <i>Leo Schaap</i>	pag. 26
Waarnemingen juli augustus september 2023, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 34

Bij de voorplaat:

Groenling

Foto: George Hageman

Van weinig vogels is het wintervoedsel zo goed bekend als van de Groenling. Deze soort weet voedertafels met zonnebloemzaden goed te vinden. Dat zal het geval zijn geweest op 22 januari 2019 toen George Hageman klaarstond om in Boerenburg tijdens een sneeuwbus deze soort te fotograferen. Belangrijker in de winter zijn echter de bottels van de Rimpelroos. De stevige snavel stelt een Groenling in staat vrij forse zaden te kraken. Vogelbescherming Nederland raadt aan om 'een rimpelroosje' te planten om de eigen tuin aantrekkelijker voor Groenlingen te maken. Daar denken ze bij Staatsbosbeheer anders over, want daar ziet men de Rimpelroos als een te bestrijden exoot.

Als broedvogel is de Groenling niet gelijkmatig over onze regio verspreid. In de duingebieden broeden maar enkele paartjes, veelal langs de randen van het gebied. Meer in trek zijn open gebieden met een gevarieerde beplanting zoals begraaftplaatsen, parken en brede groenstroken. Dichte coniferen worden op prijs gesteld, maar dit geldt niet voor de dennen in de Noordduinen. Hier broeden zelden Groenlingen. De beste gebieden voor de Groenling zijn de vrij open gebieden met een gevarieerd bomenbestand zoals Sancta Maria (12 paar) en Golfbaan Tespelduyn (5 paar).

In de wintermaanden zien we tegenwoordig minder Groenlingen dan zo'n tien jaar terug. Langs de Koningin Astridboulevard, vrijwel over de gehele lengte voorzien van een strook met Rimpelroos, tellen de wintergroepen nu hoogstens enkele tientallen in plaats van 50-100 ex. in voorgaande jaren. Ook in Duinpark zijn in de winter nauwelijks meer Groenlingen aanwezig.

De terugloop in aantallen die op veel plaatsen is vastgesteld, wordt vaak gekoppeld aan de ziekte 'het Geel' die vooral bij Groenlingen is vastgesteld. Deze ziekte, veroorzaakt door een parasiet, tast de keelholte en de krop aan waarbij een geelachtig vocht de binnensnavel kan kleuren. De vogels worden lusteloos, eten niet meer en verliezen veelal hun schuwheid. Dode vogels kunnen worden opgestuurd naar het Dutch Wildlife Health Centre. Hier is de laatste jaren bij hoogstens een tiental vogels per jaar deze ziekte vastgesteld.

Jelle van Dijk

Activiteitenagenda winter 2023

Inloopochtenden

Iedere 1^e zaterdagochtend van de maand van 10.00 tot 12.00 in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk

Zaterdag 6 januari

Zaterdag 3 februari

Zaterdag 2 maart

Jeugd natuurclub

De activiteiten van de Jeugd natuurclub zijn bestemd voor kinderen van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. Je hoeft geen lid te zijn. Deelnemen is mogelijk na aanmelden via het e-mailadres: jeugd natuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groeps grootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf! Tijdens de activiteiten worden soms foto's gemaakt, bedoeld voor publicatie op de website of in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft dat uw kind herkenbaar in beeld komt, gaarne melden aan de fotograaf

Pinda's rijgen !

Help de vogels de winter door

Zaterdag 13 januari 2024

Tijd: 13.30 – 15.00 uur Jan Verwey Natuurcentrum

In de winter kunnen de vogels wel een beetje hulp gebruiken. Zelf vogelvoer maken is helemaal niet moeilijk en kan op verschillende manieren. Help jij de vogels de winter door?

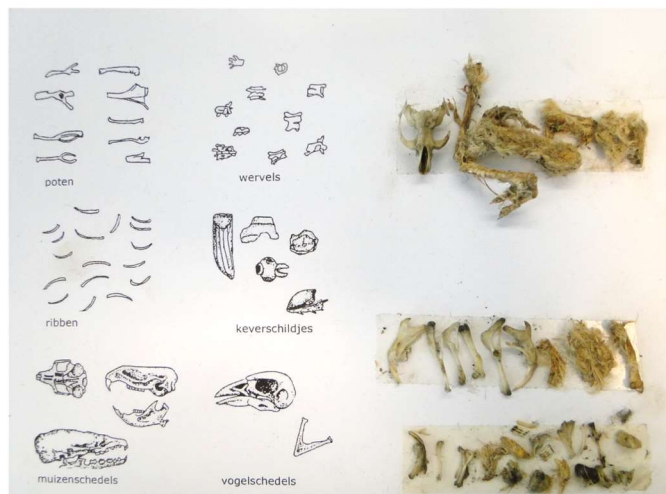
Als het voer af is hang je het in je tuin of op je balkon. Wat zullen de vogels smullen en jij genieten van de vogels!

Uilenballen uitpluizen

Zaterdag 10 februari 2024

Tijd: 13.30 tot 14.45 uur Jan Verwey Natuurcentrum

Een uil eet veel muizen. Hij eet ze met huid en haar op! Zijn maag kan de botjes en haren niet goed verteren, daarom spuugt de uil deze als bal, een uilenbal, uit. Als je zo'n uilenbal uit elkaar pluist, kom je dus de schedeltjes en botjes van muizen tegen. Tot slot plak je de botjes op een kaart om thuis te laten zien.

Voorbeeldkaart voor uilenballen uitpluizen

Speuren naar sporen

Zaterdag 23 maart 2024

Tijd: 13.30 uur tot 15.00 uur Jan Verwey Natuurcentrum
Dieren zijn meesters in verstoppertje. Toch zijn er veel hints die hun aanwezigheid verklappen. Denk maar eens aan pootafdrukken, poep en achtergebleven haar of veren. In het natuurcentrum ga jij op zoek naar sporen en mag je zelf een afdruk maken in gips.

Van welk dier is deze mooie pootafdruk?

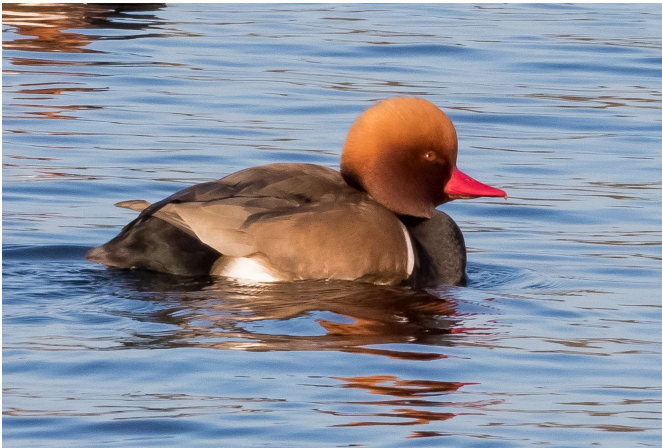
Educatieve werkgroep

De educatieve werkgroep organiseert activiteiten voor basisscholen.

Excursies

Het algemene e-mailadres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is: excursies@strandloper.nl. Bij auto-excursies wordt ervan uitgegaan, dat de chauffeurs een inzittenden-verzekering hebben. Tijdens excursies worden vaak foto's gemaakt, die gepubliceerd worden op de website en in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft om herkenbaar in beeld te komen, wilt u dit dan aan de fotograaf melden?

Krooneend in de AWD - foto: George Hageman

Wandeling AW-duinen

Zaterdag 27 januari 2024

Tijd: 9.00-12.00u Vertrek vanaf parkeerplaats Pannenland

Vanaf de parkeerplaats lopen we naar het infiltratiegebied waar we een goede kans hebben watervogels als Krooneend, Grote Zaagbek en Wilde Zwaan te zien. Bij het Zwartevelde worden regelmatig de Klapekster en de Blauwe Kiekendief waargenomen. Met wat geluk zien we ook een IJsvogel over het water flitsen. Opgeven bij Dini Thibaudier via excursies@strandloper.nl.

Grutto's in de Driemanspolder – foto: Gab de Croock

Wandeling Driemanspolder

Zondag 18 februari 2024

Tijd: 08.00 – 12.30u Vertrek: parkeerplaats Duinwetering
Enkele jaren geleden is een grote waterberging aangelegd tussen Zoetermeer en Leidschendam. Dit gebied heeft zich verrassend snel ontwikkeld tot een mooi gebied voor water- en moerasvogels. Met wat geluk zien we op deze dag al groepen Grutto's. Verder natuurlijk eenden als Smient, Wintertaling en Kuifeend. Opgeven bij Jos Zonneveld via excursies@strandloper.nl.

Struinen in de Coepelduynen

Zaterdag 9 maart 2024

Tijd: 08.00-11.00u Vertrek: begin vroegere fietspad aan de Boerhaaveweg
Een week voordat dit gebied voor publiek gesloten wordt vanwege de broedtijd, maken we een flinke wandeling

De Coepelduynen – foto: Wil Heemskerk

door dit bijzondere duingebied. Aandacht voor de eerste plantjes zoals Deens lepelblad en de eerste zangvogels zoals de Boomleeuwerik. Er zijn geen paden. Goede conditie gewenst! Opgeven bij Frank-Peter Scheenstra via excursies@strandloper.nl

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maand in het voorjaar en in het najaar vindt er een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 Noordwijk. Voor de vaste vrijdagavondlezingen geldt: de toegang is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol. Reserveren is niet mogelijk, dus kom op tijd.

Platanthera azorica – foto: Rogier van Vugt

De vergeten orchidee op de Azoren

Vrijdag 26 januari 2024

Aanvang: 20:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum
Rogier van Vugt neemt ons mee naar de Azoren. Meer dan honderd jaar geleden werd daar een groene orchidee ontdekt welke de naam *Platanthera azorica* kreeg. Samen

met twee andere, enigszins gelijkende soorten, vormen zij een groepje orchideeën welke uniek is voor de eilandengroep midden in de Atlantische oceaan. Er gebeurde echter iets vreemds. In de loop van de tijd raakte de *P. azorica* kwijt en dacht men dat een van de andere twee soorten de naam *azorica* hoorde te dragen. Tot, nog niet zo heel lang geleden, een Engelse onderzoeker er achter kwam dat op een desolate vulkaantop op het Eiland Faial orchideeën groeiden die anders waren dan de twee bekende soorten. De soort was herontdekt! Maar wel buitengewoon zeldzaam. Zo zeldzaam dat ze de titel zeldzaamste orchidee van Europa kreeg. We gaan op zoek naar deze illustere bloem en kijken onderweg naar de andere unieke organismen van de eilanden, maar staan ook stil bij de bedreiging welke in een ogenschijnlijk vrolijke vorm grote verwoesting

Sao Jorge Een van de Azoren eilanden

aanbrengt aan de lokale natuur.

Voor eilanden die bij natuurliefhebbers vooral bekend staan om de walvissen blijven we dit keer aan land en zien we een kant van de eilanden die werkelijk uniek is!

Rogier van Vugt heeft als doel de bijzondere wereld van planten onder de aandacht te brengen.

Dit doet hij via zijn werk bij de Hortus Botanicus Leiden, maar ook als TV presentator bij BinnensteBuiten en via zijn succesvolle Instagram kanaal @rogiervanvugt

Op 23 februari houdt **Prof. dr. Jan van Gils** (NIOZ & RUG) een lezing over **de effecten van de snelle opwarming van het Noordpoolgebied op de Kanoet**. In deze lezing zal het gaan over de effecten van de snelle opwarming van het Noordpoolgebied op de Kanoet, een trekvogel die jaarlijks tussen het Hoge Noorden en tropisch Afrika pendelt en daarbij een tussenstop in onze eigen Waddenzee maakt. Het blijkt dat de Kanoet extreem gevoelig is voor klimaatsverandering – een van de meest bizarre bevindingen is dat de vogels steeds kleiner worden. Met allerlei gevolgen van dien.

Jan van Gils met een Kanoet – foto: Tessa Postuma de Boer

Andere activiteiten

De **nieuwjaarsborrel** is op **zondag 7 januari** in het Jan Verwey Natuurcentrum vanaf 16.00 uur. Alle leden zijn welkom!

Op 13 februari zal een startbijeenkomst voor de BMP-ers georganiseerd worden. Een uitnodiging hiervoor volgt.

Bestuursmededelingen december 2023

Activiteiten bestuur

Om meer invloed te kunnen uitoefenen op het natuurbeleid van de gemeente is het belangrijk om zo veel mogelijk leden te hebben. Daarom gaat binnenkort de **“op naar de 1000-leden”** actie van start, met onder andere informatie en een kleurplaat in Leef! en een informatief artikel met een oproep om lid te worden in de Weekendkrant. Leden kunnen ook helpen, dus bij deze een oproep aan alle leden om nieuwe leden te werven.

Een andere manier om meer bekendheid te krijgen is samen **optrekken met de wijkverenigingen**. In het Vinkeveld hebben wij het aanleggen van boomspiegels ondersteund. In Boerenburg zijn wij samen met de

Boomspiegel in het Vinkeveld

wijkvereniging en de gemeente aan het kijken hoe de wijk meer vergroend kan worden. Daarnaast gaan wij in overleg met woningbouwvereniging Stek over natuurinclusief bouwen en renoveren.

In het Jan Verwey Natuurcentrum is de verlichting aangepast. Ook is er een nieuw, groter tv-scherm gekomen. Na jarenlange trouwe dienst treden Jelle van Dijk en Gab de Croock uit de **excursiecommissie**. Johan Scholten en Dini Thibaudier zijn hun opvolgers. Jelle heeft (waarschijnlijk wel meer dan) 12 jaar en Gab 6 jaar talloze excursies voorbereid en geleid.

Strandreservaat **Noordvoort** heeft de **groene wimpel** uitgereikt gekregen van het Groene Strand. Het Groene Strand wil de natuur en natuurbeleving weer haar plek teruggeven op het strand. De organisatie is een samenwerking tussen LandschappenNL, Stichting Duinbehoud, IVN Natuureducatie, Stichting ANEMOON en Vogelbescherming Nederland. Het Groene Strand is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij (zie <https://www.hetgroenestrand.nl/>). Wij zijn gevraagd om de coördinatie van alle activiteiten bij Noordvoort door verschillende organisaties op ons te nemen. Het bestuur is op zoek naar iemand die het leuk vindt om deze taak op zich te nemen.

Excursieverslagen

Euro Birdwatch 30 september

Jelle van Dijk: Met de Euro Birdwatch wil de internationale vogelbeschermingsorganisatie Birdlife aandacht vragen voor de bescherming van trekvogels. Vandaag hebben op honderden plaatsen in Europa groepjes vogelaars de overvliegende trekvogels geteld. In ons land was dat op 160 plaatsen het geval (zie www.trektellen.nl) Vogelbescherming Nederland die in ons land de tellingen coördineert, meldde vanavond dat in ons land zo'n 350.000 vogels zijn geteld. Dat lijkt veel, maar voor een topdag moet dat aantal bij één miljoen liggen. De top-5 bestond uit: Spreeuw, Graspieper, Vink, Sijs en Bonte Strandloper. Onze vereniging had een telpost op uitkijksduin De Driehoek ingericht. Het was prachtig weer, ook wat waard, maar het aantal vogels was laag. Vanaf onze positie

konden we nog een stukje zee zien waar het wemelde van de Jan Van Genten. Deze soort is al de gehele week met

Euro Birdwatch 2023 – foto: Jelle van Dijk

honderden voor onze kust aanwezig. We schatten het aantal op 160 vogels in twee uren. Ook Aalscholvers waren regelmatig te zien.

Over de duinen was bij dit vrijwel windstille weer weinig zangvogeltrek te bespeuren. We zagen slechts enkele groepjes Sijzen, Kneuen, Vinken, Boomleeuweriken en Spreeuwen. De enige regelmatige doortrekker was de Graspieper, maar wel in lage aantallen voor deze tijd van het jaar.

Aan het eind van de telling werden we verrast door een Kleine Bonte Specht. De vogel was zo aardig om even in een boompje naast de Driehoek neer te strijken voordat hij in zuidelijke richting verdween. Voor de acht deelnemers van vandaag was dit toch een mooie afsluiting.

Op 15 oktober was de jaarlijkse excursie naar de **pier van IJmuiden** gepland. Vanwege de harde wind moest de excursie afgelast worden.

Vogelplas Starrevaart 11 november

Gab de Croock: Op zaterdag 11 november vertrokken we met 8 personen vanuit Noordwijk voor een excursie naar de vogelplas Starrevaart te Leidschendam. Eindelijk kon na een paar afgelaste excursies door weersomstandigheden deze wel doorgaan.

De vogelplas is dit jaar onder handen genomen, men heeft in het water een paar lage schermen geplaatst om de golfslag te breken. Achter deze schermen heeft men ondieptes aangelegd om vogels op te laten rusten. Langs de rietkraag zijn palen geplaatst met daartussen gaas gespannen om de vraat van ganzen tegen te gaan. Tevens was het grindeiland wat uitgebreid en van plantengroei ontdaan.

Aangekomen bij de plas hoorden we in het riet zeker twee Cetti's Zangers kwetteren.

Omdat de lucht al weer aardig begon te betrekken, besloten

Koereigers en Spreeuwen tussen de koeien – foto: George Hageman

we om onze tijd in de observatiehut door te brengen.

Op het eiland en de schermen zat een groot aantal Watersnippen welke goed waren waar te nemen. Zoals altijd waren er veel Kieviten aanwezig, die om het minste of geringste massaal het luchtruim kozen. Een mooi gezicht in de zon met een donkere achtergrond. Daartussen vlogen ook enkele Goudplevieren. Verder waren er twee Lepelaars, enkele Grote Zilverreigers, Wintertalingen, Slob-, Tafel- en Kuifeenden aanwezig. Een groepje

Brandganzen vloog over en op de plas zaten nog wat Grauwe Ganzen.

Na een uurtje werd het droog en besloten we nog naar De Wilck bij Hazerswoude-Dorp te gaan.

Daar waren al aardig wat Smienten te zien. Tussen de Kieviten liepen ook Goudplevieren. Eén Wulp werd gezien en gehoord. Meerdere Buizerds zaten op de hekken tussen de weilanden. De mooiste waarneming vormde een groep van vijf Koereigers die op een weiland tussen de koeien liepen te scharrelen. Een leuke ochtend die zeker de moeite waard was.

Verslag Jeugd natuurclub

Op 2 sept hebben er 26 kinderen deelgenomen aan het kornetvissen.

Struinen in de Duinen

Zaterdag 4 november om 9:30 gingen we de **Coepelduinen** in met 7 kinderen en 2 ouders. Het was gelukkig droog en de wind viel ook mee. Iedereen die mee was, speurde actief naar sporen en af en toe zagen we een konijntje. De kinderen verbaasden zich over de hoeveelheid paddenstoelen in de duinen, het aantal vogels dat in korte tijd doortrok en over het stuiven in de duinen. Vele steile duintoppen verder kwamen we na een goed uur en veel ervaringen rijker weer terug.

Bij het **Uilenballen pluizen** in het Jan Verwey Natuurcentrum in het kader van Sjors Sportief op 11 november waren, verdeeld over 2 groepen 37 kinderen aanwezig.

Verslag Educatieve werkgroep

Op 10 oktober was er een **duinexcursie** voor basisschool Wakersduin, waaraan 67 kinderen hebben deelgenomen.

Herfstnatuurspel 2023

Sinds 1977 wordt jaarlijks het Herfstnatuurspel in het Leeuwenhorstbos georganiseerd door de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

En ook dit jaar was het weer een groot succes, mede dankzij de medewerking van het Zuid-Hollands Landschap.

Op 18 oktober namen 173 kinderen samen met hun (groot)ouders deel aan deze interactieve natuurspeurtocht van 26 vragen over het onderwerp “Kringloop in de natuur”.

Welke dieren helpen mee om compost te maken? Wie eet wie in de voedselketen van land- en waterdieren? Veel gelach was er bij de vraag: Van welke dieren is deze poep?

De deelnemers moesten ook fysiek aan de slag door boomstammen te sjouwen. De stelling was namelijk dat mieren tot wel 50 x hun eigen gewicht kunnen tillen. Lukt jou dit ook?

Aan het einde van de speurtocht konden de verzamelde letters die men bij elke opdracht kreeg, worden omgezet in de slagzin: “De natuur is een ster in recyclen”. Aan het

einde kreeg iedereen de juiste antwoorden op een kaartje en bij vertrek een heerlijke appel. Want zo'n middag door het bos rennen kost best veel energie, maar natuurbeleving gééft ook energie!

De organisatoren konden wederom terugzien op een zeer geslaagde middag, en het weer, dat er aanvankelijk niet zo best uitzag, draaide ook op tijd bij en met een

herfstzonnetje en een matige wind was het goed toeven in Leeuwenhorst!

De prijswinnaars van het onderdeel "hoeveel eikels zitten er in deze pot" hebben op 4 november tijdens de inloopochtend hun prijs uitgereikt gekregen van Annemarie Struive.

Twee winnaars van de prijsvraag van het Herfstnatuurspel werden op de inloopochtend verrast door Annemarie Struive van de educatieve werkgroep. Zij kregen een mooie prijs uitgereikt. – foto: Mariska de Graaff

Het team vrijwilligers van het Herfstnatuurspel - foto: Piet Broekhof

Houtsnippen in het zuiden van de Amsterdamse Waterleidingduinen

Leo Schaap en Gab de Croock

De Houtsnip is een mysterieuze bosvogel die tijdens de broedtijd nauwelijks is te ontdekken. Alleen de baltsvluchten verraden dat er Houtsnippen voorkomen. In de duinen van Noordwijk zijn twee gebieden bekend waar regelmatig baltsvluchten te zien zijn. De Boswachterij Noordwijk, zuidelijk van de Duindamse Slag, en in de Amsterdamse Waterleidingduinen, het gebied van het Paardenkerkhof, Sasbergen en Hoekgatterduin. Het betekent dat de Houtsnip nog steeds als broedvogel in de duinen van Noordwijk voorkomt. Maar hoeveel en waar precies is moeilijk te achterhalen.

Na waarnemingen in en nabij het Hoekgatterduin, die in het kader van de broedvogelmonitoring werden gedaan, is besloten om de omvang van de houtsnippenpopulatie in de AWD te onderzoeken. Daarvoor worden op een aantal telposten tegelijkertijd de baltsvluchten van de haantjes geteld en geregistreerd. De haantjes vliegen in de schemer hun baltsvluchten, elkaar daarbij soms opzoekend. Ze vliegen bijna altijd rondjes boven bossen, bosschages en aanpalende velden. Daarbij maken ze typische geluiden die wel als 'knorren' en 'tsjiepen' worden omschreven. Horen ze op de grond een vrouwtje dan duiken ze naar beneden en proberen haar te verschalken. Een paring duurt kort, ze blijven maar even bij elkaar, en daarna zorgen alleen de hennen voor nest, eieren en jongen. Over het leven van de Houtsnip in het bos is niet zoveel bekend. Over de Houtsnip als jachtvogel des te meer. Houtsnippen als broedvogel in de Hollandse duinen zijn zeldzaam en bescherming van hun leefgebieden is van belang zoals in de Vogelrichtlijn is vastgelegd.

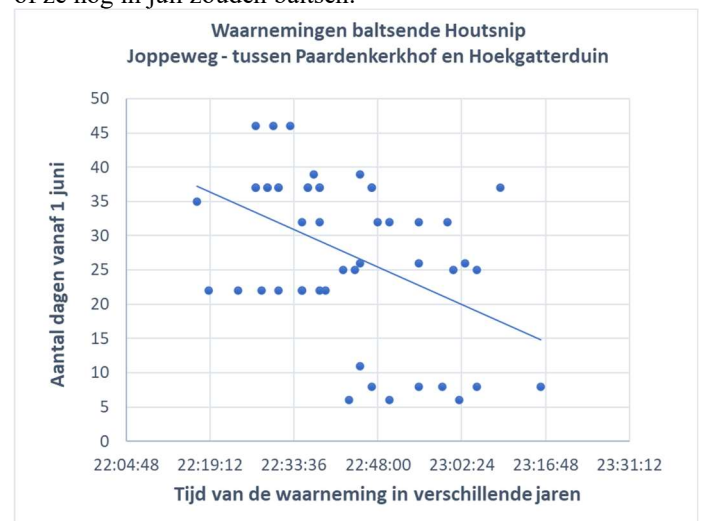
De Vogelrichtlijn verlangt dat leefgebieden voor vogels in voldoende omvang en kwaliteit in stand worden gehouden, ondermeer door de aanwijzing van speciale beschermingszones ten behoeve van het Europese Natura 2000-netwerk. Voor de Houtsnip zijn in Nederland geen speciale beschermingszones aangewezen. De landelijke populatie moet zich wel op een gunstig niveau kunnen handhaven.

De BMP-ers van het Hoekgatterduin hebben altijd al het idee gehad dat het voorkomen van de populatie Houtsnippen mede te danken is aan de uitgebreide velden Adelaarsvaren. Daar vinden ze rust en kan ook in de vochtige strooisellaag worden gefoerageerd. Dat de Adelaarsvaren van belang zijn, wordt bevestigd door onze tellingen. Daarover straks meer.

Waarnemingen Hoekgatterduin

Tijdens een avondtelling werd ontdekt dat Houtsnippen boven de velden met Adelaarsvaren aan het baltsen waren. Sindsdien worden ieder broedvogelseizoen één of meer avonden ingelast om hun aanwezigheid te onderzoeken. Daarvoor wordt op een strategische plek gepost, in dit geval op de Joppeweg tussen Paardenkerkhof en Hoekgatterduin. Dat bleek een ideale plek te zijn. De Houtsnippen draaien in de schemer hun rondjes langs de bossen van het Paardenkerkhof en Hoekgatterduin. Als een

Houtsnip mede boven de varens van het Hoekgatterduin de baltsvlucht uitvoert of in de varens verdwijnt (en soms daaruit opstijgt) dan is het bingo. Eén waarneming is voldoende voor een territorium. Worden er twee baltsende hanen tegelijkertijd waargenomen of zeer kort achter elkaar, dan worden twee territoria gekarteerd. Sinds 2012 wordt deze telling uitgevoerd met als resultaat dat er meestal 1, soms 2 en soms 0 hanen in het Hoekgatterduin worden geteld. Het komt voor dat de hanen hun ronde beperken tot het Paardenkerkhof of dat er geen hanen worden waargenomen. Ongeveer 50 van deze waarnemingen aan de Joppeweg zijn in onderstaande grafiek samengevat. Het is geen overzicht van systematische tellingen. Ze werden willekeurig uitgevoerd, datum en waarnemingsperiode verschillen. Het enige criterium dat werd gehanteerd heeft te maken met het weer. Steeds werd gekozen voor een mooie zomeravond, weinig wind en bij voorkeur een aangename temperatuur. Soms uit nieuwsgierigheid werd een tweede of derde avond gekozen, bijvoorbeeld om de vraag te beantwoorden of ze nog in juli zouden baltsen.

Afbeelding 1: Grafiek van 50 zomerse waarnemingen nabij het Hoekgatterduin.

De mediaan van 50 waarnemingen in de maanden juni en juli, over meerdere jaren, is ongeveer 22:40 uur. De waarnemingen liggen allemaal tussen 22:17 en 23:17 uur, in de periode 6 juni tot en met 26 juli. Zonsondergang in deze periode is rond 22:00 uur. De trendlijn laat een relatie zien met de zonsondergang, in juni zijn ze later dan in juli.

De Houtsnip

De Houtsnip is een echte schemervogel. Zijn grote ogen duiden erop dat hij bij weinig licht kan foerageren. Is het te donker dan kan ook de Houtsnip niets zien en is hij niet actief. Hij balst in de avondschemer en ook vroeg in de morgen. Bij volle maan is hij langer actief en in de ochtendschemer minder actief dan in de avondschemer. Die kennis is te halen uit de monografie 'De Houtsnip' van Erwin Kompanje die vorig jaar is verschenen. Erwin is

onbezoldigd onderzoeker en taxidermist (iemand die vogels conserveert en opzet) van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Daar is inmiddels een grote collectie Houtsnippen aanwezig. Hoewel Erwin vooral op zoek is naar het raadsel van Houtsnippen met een korte snavel, behandelt hij onderweg in het boek allerlei wetenswaardigheden over de Houtsnip. Veel onderzoek, met als rode draad de kleine Kortsnavel Houtsnip, wordt samengevat gepresenteerd in een boek van 350 pagina's. In het boek wordt ook gerefereerd aan het artikel in de Strandloper over 'onze' houtsniptelling in 2015 en het artikel van Hein Verkade in Limosa over de winterinvasies in de Bollenstreek. De Houtsnip is erg moeilijk te onderzoeken vanwege zijn verborgen levenswijze. In de broedtijd laat hij zich alleen zien tijdens baltsvluchten. Overdag vertrouwt de Houtsnip volledig op zijn schutkleur. Alleen als je bijna op hem stapt, vliegt hij weg. Dat gebeurt nog wel eens in het vroege voorjaar in de zeeoep, blijkt uit de monitoring gegevens.

Afbeelding 2: Foto van Mariska de Graaff die regelmatig Houtsnippen aantreft in de Elsgaesterpolder, februari 2021.

Hoewel we weinig weten over zijn voorkomen (tellingen worden nauwelijks uitgevoerd), worden er toch schattingen in vogelatlassen opgenomen. Volgens de Europese Vogelatlas zijn dat ruim 11 miljoen broedparen. Het grootste deel daarvan leeft in de bossen van Scandinavië, Finland en Baltische staten. In Nederland wordt de broedvogelpopulatie geschat op tussen 2000 en 3500 broedparen. Zij komen uitsluitend voor in de bossen van de hoge zandgronden en in mindere mate in de duinen. In de winter komen veel Houtsnippen naar het zuiden en soms zijn ook in Noordwijk grote concentraties te vinden, vooral in strenge winters. Ze zoeken de vorstvrije, op het zuiden gelegen duinhellingen, om te foerageren. De hellingen langs de Duinweg en onder de Koepelweg en Prins Hendrikweg zijn bekende plaatsen waar dan veel

Houtsnippen te vinden zijn. Ik heb wel meegemaakt dat bij de inval van een koude periode, Houtsnippen op het asfalt van de Duinweg zaten om zich op te warmen. Sommige werden aangerezen, ze waren te zwak om snel te reageren. Houtsnippen vliegen nogal eens tegen glazen puien, zonnenschermen en vensters. Menig Noordwijker heeft wel eens een Houtsnip in zijn tuin gevonden, dood met gebroken nek of half verdoofd. Zo vloog op 7 februari 2010 een Houtsnip tegen ons keukenraam. Hij herstelde zich, heeft nog een dag in de tuin gescharreld en was de volgende dag verdwenen. Hij bleef lang genoeg om er een paar mooie foto's van te maken.

Jachtvogel

Van de Houtsnip als jachtvogel is veel meer bekend. Hij is in veel landen een geliefde jachtvogel en schijnt een delicatessie te zijn wanneer hij goed wordt klaargemaakt. In Nederland is de jacht inmiddels verboden maar in veel Europese landen wordt er nog intensief op gejaagd. Met

name in Frankrijk worden veel noordelijke Houtsnippen geschoten. Of ook 'onze' Houtsnippen zuidwaarts trekken, is niet bekend. Aangenomen wordt dat er ook blijvers zijn. Vroeger werd ook in het voorjaar op Houtsnippen gejaagd, maar dat is inmiddels in heel Europa verboden. Omdat tellingen zo moeilijk zijn, is er nauwelijks informatie over de grootte van bestanden en het effect van de jacht daarop. Kennelijk blijft met name het Scandinavische reservoir groot genoeg om de jacht in de zuidelijke landen in stand te houden. Ook in Noordwijk werd intensief op de Houtsnip gejaagd. Drijvers slaan daarbij met stokken in bosjes om het daar aanwezige 'wild' op te jagen. De strategisch opgestelde jagers schieten dan met dubbelloopsgeweren de opgevlogen vogels, Fazanten, Patrijzen en Houtsnippen uit de lucht. Boswachterij Noordwijk en ook de

Amsterdamse Waterleidingduinen waren geliefde jachtgebieden. Mijn eerste kennismaking met de Houtsnip betrof zo'n jacht waarvan ik als jochie getuige was. Eén van de jagers had twee Houtsnippen tegelijkertijd uit de lucht geschoten, ook wel een doublet genoemd. Vol trots werden de zg. schildersveertjes uit de elleboog gebroken en in de jagershoed gestoken. Ook in het Paardenkerkhof werd op Houtsnippen gejaagd. Zo schrijft Erwin Kompanje over een melding in 'De Nederlandse Jager' van de Aerdenhoutse Jonkheer H. van Lennep. Op 17 december 1966 werd in het Paardenkerkhof een Kortsnavelhoutsnip geschoten. Deze Houtsnip met een zeer korte snavel is opgezet en bevindt zich nu in de collectie van Naturalis.

De telmethode

Het tellen van Houtsnippen in de broedtijd is erg lastig. Het kan alleen gedaan worden door op meerdere locaties tegelijk naar Houtsnippen te speuren. De frequentie van de waarnemingen zegt iets over de omvang van de populatie,

maar er is geen direct verband. Meer zekerheid kan worden verkregen door een waarneming te vergelijken met waarnemingen op andere punten. Op twee punten een waarneming met dezelfde tijd zijn uitsluitende waarnemingen. Daarna wordt het lastiger. Hoelang duurt het voordat een waargenomen Houtsnip op een ander punt zichtbaar dan wel niet zichtbaar is? Alle andere waarnemingen binnen dat tijdsbestek zijn uitsluitende waarnemingen. Door dit voor alle waarnemingen op volgorde van tijd uit te werken, kan theoretisch het aantal hanen worden bepaald. Het is een zeer tijdrovende klus met passer en liniaal. Bovendien zijn er onzekerheden zoals de vliedsnelheid en de bepaling van de plaats van de waarneming. Probeer maar eens in de schemer de plaats en vliegrichting op een kaart aan te geven, dat is zonder referentiepunten erg lastig, vooral als alleen het geluid is gehoord. Toch is dat, wat we tijdens de tellingen zo goed mogelijk doen; zo exact mogelijk, tijd, locatie en vliegrichting op een kaart noteren.

Afbeelding 3: Deze foto van Jan Hendriks tijdens een invasie van Houtsnippen laat goed zien hoe lastig het is om een Houtsnip op bosgrond te onderscheiden. Foto van 6 februari 2012.

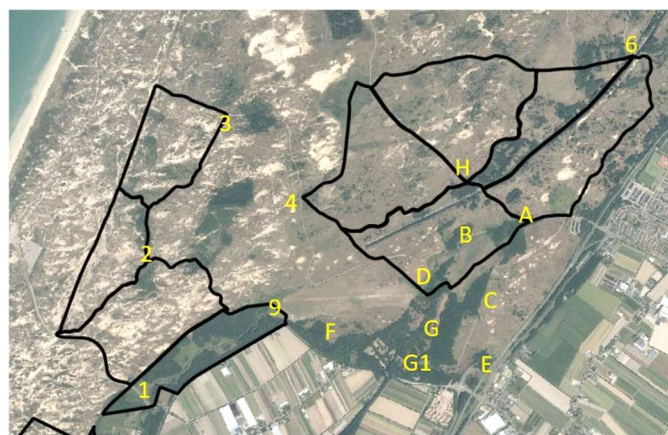
Zoals al aangegeven is het werken met passer en liniaal een tijdrovende klus met onzekerheden. Het zou eigenlijk door software moeten worden uitgevoerd. Daar is een GIS-omgeving voor nodig en een programma waarbij de waarnemingstijden en onzekerheden als parameter worden ingevoerd. Net zoiets als AVI-map maar dan voor Houtsnippen die rondjes vliegen. Dit zou een mooi onderwerp kunnen zijn voor een PhD student die een paar jaar onderzoek doet naar de Houtsnip. Komen we eindelijk iets meer te weten over de Houtsnip en zijn leven in de bossen op zandgronden.

Een exacte methode om het aantal baltende haantjes te bepalen ontbreekt dus. De alternatieve methode is om de clusters van waarnemingen en vliegrichtingen te onderzoeken. Naast de duidelijk uitsluitende waarnemingen, zoals twee of drie hanen tegelijkertijd, geven de clusters van waarnemingen een aardige indruk waar de hanen zich ophouden en welke route zij volgen. Volgens de telrichtlijnen van Sovon zijn Houtsnippen individueel te herkennen aan de zangstrofes (combinatie van knorren en tsjiepen) en dat vereist goede opname- en analyseapparatuur. Peter Spierenburg heeft tijdens de eerste telling opnames gemaakt en een beperkte analyse

kunnen uitvoeren, maar deze methode is niet verder door ons ontwikkeld en gebruikt. Misschien dat er in de toekomst betere apparatuur en software beschikbaar komt in navolging van de Merlin Bird ID app, wie weet.

De resultaten

In 2015 zijn de eerste twee houtsniptellingen in de zuidelijke AWD gehouden. De eerste telling betrof een gebied dat zich uitstrekte van het Boeveld, ZHL Langeveld, het Zweefvliegveld, Sasbergen tot de 2^e brug over het Oosterkanaal. Zie onderstaande kaart. Uit de telling op 8 juni 2015 bleek al gauw dat de Houtsnip vooral voorkwam in het Hoekgatterduin, Paardenkerkhof en Sasbergen. De volgende tellingen zijn daarom beperkt tot deze gebieden waarbij wederom gebruikte en nieuwe telpunten zijn gemerkt met een hoofdletter. De met cijfers gemerkte telpunten (1, 2, 3, 4, 6 en 9) zijn vanaf de tweede telling vervallen.

Afbeelding 4: Kaart van de zuidelijke Amsterdamse Waterleidingduinen met telpunten. De zwarte lijnen markeren de verschillende BMP inventarisatie plots.

De met letters gemerkte locaties zijn min of meer tijdens iedere telling gebruikt. Ze zijn soms iets verschoven. Ook zijn andere locaties in gebruik geweest die later zijn vervallen. Ook het tijdvak waarbinnen simultaan is geteld verschilt enigszins. Dat heeft allemaal te maken met het zoeken naar een optimale verdeling van de locaties. De waarnemingen zijn samengevat in onderstaande tabel. De schatting van het aantal hanen is lastig. Echt gelijktijdige waarnemingen zijn beperkt tot maximaal 3 stuks, daarna wordt het lastiger. Er wordt bovendien verondersteld dat de rondjes beperkt blijven tot 2 of 3 telposten. Hoewel de bossen in het gebied een centrale rol spelen, vliegen de hanen uitgebreid over de velden met varens, waar ze soms landen en opstijgen. Uit de tabel blijkt dat er grote verschillen zitten tussen 2015 en 2016 enerzijds en 2023 anderzijds. Vanwege de slechte weersverwachting werd de telling op 20 juni 2016 afgelast. De tellingen zijn allemaal gehouden tijdens rustige zomeravonden, behalve 7 juni 2023. Het was toen koud, 13 tot 14 graden met een koude wind uit het noorden, af en toe aanwakkerend. Daarom was de verwachting van de herhaling op 14 juni hoog gespannen. Het was een prachtige zomeravond met een temperatuur tussen 25 en 19 graden en weinig wind. Wie schetste onze verbazing: de Houtsnippen vlogen nauwelijks. Waarschijnlijk waren we net te laat in het seizoen hoewel

de waarnemingen van Afbeelding 1 doorlopen tot ver in juli. Heeft het verloop van het broedseizoen, in het begin erg nat en daarna erg droog, er invloed op gehad? Zouden de hennen allemaal hun broedsel hebben en niet bereid zijn tot paren? Het zijn veronderstellingen, we weten het niet. Wel is duidelijk dat er in 2015 en 2016 veel meer activiteit van hanen was dan in 2023. Het aantal hanen is sowieso

Waarnemingen baltsende Houtsnippen tijdens simultaantellingen					
gn=geen telpost	Aantal per telpost				
Locatie/Datum	8-jun-15	15-jun-15	13-jun-16	7-jun-23	14-jun-23
Tijdvak	21:15 - 23:16	22:00 - 23:25	21:55-23:15	21:45 - 23:30	22:30 - 23:30
A	5	9	6	9	0
B	gn	23	4	0	0
C	gn	6	12	0	0
D	5	8	4	3	1
E	16	24	22	5	0
F	gn	16	10	1	0
G en G1	gn	15	15	3	1
H	2	gn	gn	2	0
Totaal	28	101	73	23	2
Aantal hanen geschat	5	8 - 10	5 - 6	5	1

Afbeelding 5: Tabel met waarnemingen van baltsende Houtsnippen

een schatting. Wat verder opvalt, is het ontbreken van waarnemingen in 2023 op de telpunten B en C. Daardoor is er, zo te zien, een scheiding in de populatie gekomen; een zuidelijk en een noordelijk deel. De afstanden lijken overbrugbaar, maar hanen die van noord naar zuid vliegen of omgekeerd konden in 2023 niet worden vastgesteld. Dat was duidelijk anders in 2015 en 2016.

Conclusie

Hanen baltsen alleen boven gebieden waar hennen zijn. Omgekeerd: daar waar geen hanen boven de boomtoppen hun vlucht uitvoeren, zijn geen hennen op de grond te verwachten. Aldus een citaat uit het boek van Erwin Kompagne. Dit geldt dus ook voor de vluchten boven de velden met Adelaarsvarens.

Tussen deze punten zijn in 2020 en 2021 veel Adelaarsvarens verwijderd. De Adelaarsvarens hebben zich in de loop van de tijd uitgebreid en Waternet wil er weer duingraslanden van maken. Het maaien ieder voorjaar, in het broedseizoen, om de groei te beperken, veroorzaakt bovendien onrust in het gebied. Het

verwijderen van de Adelaarsvarens is hoogst waarschijnlijk de oorzaak waarom op telposten B en C in 2023 geen baltsvluchten meer zijn waargenomen. Over het aantal Houtsnippen is moeilijk een exacte uitspraak te doen. Vast staat dat het aantal baltsvluchten in het gebied sterk is afgenomen. Of dat het gevolg is van seizoensschommelingen dan wel lokale omstandigheden,

kan niet worden uitgesloten. Bovendien kunnen maaiactiviteiten in het broedseizoen de rust in het gebied verstoren waardoor er minder hanen/hennen actief zijn. Herhalingen van tellingen in de volgende jaren kan daarover meer duidelijkheid geven. De tellingen bevestigen in ieder geval het belang van de velden met Adelaarsvarens.

Waternet zal moeten afwegen of nog meer velden met Adelaarsvarens moeten verdwijnen. Wat is meer waard, teruggewonnen duingrasvelden op uitgeloopte zandgronden of de populatie Houtsnippen? Bovendien, in 2023 is het Paardenkerkhof voor het eerst op broedvogels geïnventariseerd. Het gebied blijkt zeer rijk te zijn aan broedvogels, mede dankzij de gevarieerde begroeiing, duingrasvelden, bossen, struiken en varens. Laten we zuinig zijn op deze combinatie.

Slotwoord

Zonder de ruim dertig leden van onze vereniging was het tellen van de baltsvluchten niet mogelijk. Dank voor hun enthousiaste medewerking. Een bezoek aan de AW-duinen zo laat in de avond is altijd interessant. Ook als geen baltsende hanen worden waargenomen blijft het bijzonder. Er is altijd wat te zien of te horen. Is het niet het uitstervende geluid van de zangvogels, de intredende avondstilte, de ondergaande zon, dan is het wel een roepende Bosuil of het verschijnen van de vleermuizen en nachtvinders. 'De Houtsnip', het boek van Erwin Kompagne is aantrekkelijk om te lezen. Ik kan het van harte aanbevelen als je iets meer wilt weten over de Houtsnip. Het verslag van de tellingen in 2015 is beschreven door Hein Verkade en verschenen in de Strandloper van juni 2016. Hein publiceerde ook in Limosa een artikel, Limosa 2013 nr. 86; Talrijk overwinteren van Houtsnippen bij Noordwijk.

Houtsniptellers tussen de Adelaarsvarens
foto: George Hageman

Kerkuilendrama (vervolg) – Drie uilskuikens gered!

Mariska de Graaff

Als vervolg op het Kerkuilendrama uit de vorige Strandloper, hier het resultaat van de opvang in het vogelasiel te Barchem en later in Rotterdam.

Herfst 2023

Hoera, de drie Kerkuilkuikens zijn weer in de Bollenstreek. Nadat ze opgevangen waren bij het vogelasiel Barchem en ze heel goed en zelfstandig konden eten, kregen wij 3 september bericht uit de uilen- en roofvogelopvang Barchem dat we ze weer konden ophalen. Dit is niet naast de deur, ongeveer 324 km retour. Patrick en Mars hebben deze reis gemaakt om de vogels weer thuis te brengen.

Zo gingen ze weg!

Alles was al klaar gezet voor de terugkeer van de vogels. Een tweede Kerkuilkast stond al klaar met een voerplank er voor.

De afspraak met de opvang was dat de vogels drie dagen zouden worden gevoerd in de dichte kast. Daarna werd de “stop” uit de kastingang gehaald. Elke avond werden negen kippenkuikens op de voerplank gelegd. Dit heeft drie weken geduurd, wat een hele inspanning was.

De eerste dagen bleven de Kerkuilkuikens braaf eten en zag ik er soms een zitten in de schuur waar de kast hing. Na verloop van tijd ging niet alle voer meer op, dus werd

er afgebouwd met voeren tot er nog één kippenkuiken overbleef.

De hele groep die hieraan meewerkte was blij, alle Kerkuilkuikens waren de wijde wereld in gegaan.

lets te vroeg staan juichen !!!!

Op 15 september kreeg Maarten, onze ringer, bericht dat er een jonge Kerkuil van ons tegen een raam was gevlogen en naar het vogelasiel in Leiden was gebracht en daarna naar “Vogelklas Karel Schot”, een vogelasiel in Rotterdam.

Daar bleek dat de uil nekletsel had en daardoor niet meer goed kon vliegen.

Met het dier is het toch weer redelijk goed gekomen en hij ving zelf de levende muizen in het buitenverblijf, samen met nog een jonge Kerkuil.

Op 8 oktober hebben we het jong weer netjes thuis gebracht, in de kast waar hij met de twee andere jongen had gezeten. In de late avond de stop weer uit het vlieggat gehaald en nog een uurtje gewacht of het dier zou uitvliegen. Nou niet dus. Waarschijnlijk is hij later in de nacht toch uitgevlogen.

Op deze manier hebben we toch nog drie jonge Kerkuilen weten te redden en zijn we weer een ervaring rijker.

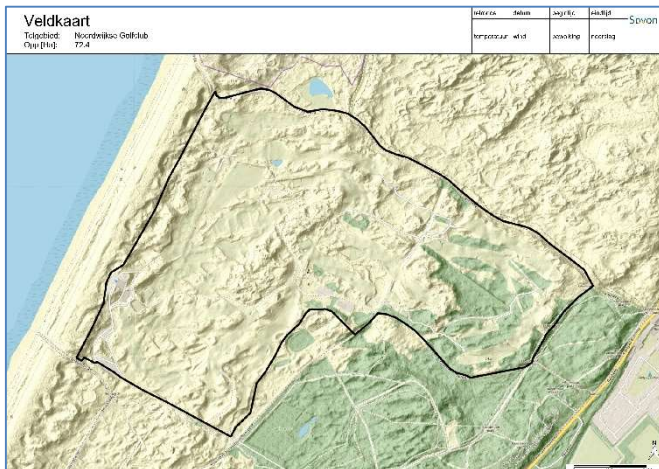

Weer thuis - foto: Patrick Groot

Broedvogelinventarisatie Noordwijkse Golfclub 2023

Johan Passchier, Jaap Faber en Ralph van der Kooi

De Noordwijkse Golfclub is een terrein van 72,4 ha met veel open terrein en een rijke vogelbevolking. Onze vereniging is betrokken bij de herinrichting van het gebied. Dat is nodig om de greens zonder pesticiden te kunnen beheren en om verontreinigde grond te verwijderen. Onderdeel van de herinrichting is ook een ambitieus natuurontwikkelingsproject. Het monitoren is daarom van groot belang om de toekomstige ontwikkelingen op de voet te volgen.

We hebben dit jaar 9 tellingen gedaan, tussen 26 februari en 26 juni, waarvan 7 bij zonsopkomst en 2 in de avond rond zonsondergang. Max had dit jaar geen tijd, maar gelukkig meldde Ralph vd Kooi zich om ons team te versterken. Een zeer welkomme verrijking, omdat Ralph ook lid is van de Noordwijkse Golfclub en dus ook buiten de teldagen om zijn ogen en oren open kan houden. Het voorjaar was behoorlijk koud en nat met een vrijwel continu waaiende noordenwind. We kozen de teldagen

Fazant op de Noordwijkse Golfclub

nauwkeurig uit om alleen het veld in te gaan als de omstandigheden gunstig waren. Tijdens ons eerste bezoek was er nog weinig te horen, behalve de Heggenmus en Boomleeuwerik. Wel was het de enige keer, dat de Kleine Bonte Specht zich liet zien en horen. Die hadden we anders

toch mooi gemist. Op 18-03 hoorden en zagen we een Veldleeuwerik, maar deze liet zich later in het seizoen helaas niet meer zien. Ook liet de eerste Tjiftjaf zich horen en was daar de roep van een Fazant. Op 04-04 was de Fazant nog altijd aanwezig en hoorden we ook de eerste Fitis zingen. Bijzonder was de aanwezigheid van een Goudvink en twee late Kepen. De eerste Grasmussen, Nachtegalen en een Braamsluiper lieten zich op 25-04 horen en ook zagen we 3 foeragerende Tapuiten op doortrek. Een Casarca was ook een aangename verrassing die dag en later zagen we zelfs regelmatig een paartje op en rond de golfbaan. Op 06-05 was het de Nationale vogeltelling voor golfbanen en gingen we met een grote groep enthousiaste mensen het veld in, waaronder verschillende leden van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Een eenzame late Kramsvogel was een leuke waarneming die dag en ook zagen we nog verschillende Tapuiten. 18-05 was de ochtend van de Roodborsttapuiten. Maar liefst 8

Takkeling Ransuil

exemplaren lieten zich zien en horen in ons plot. Ook de Grote Lijsters waren opvallend aanwezig met hun waarschuwend "geratel". Eindelijk was daar ook de eerste Zwartkop van het seizoen. Op 03-06 was de Fazant nog altijd luidkeels aanwezig en zagen we een foeragerende Grauwe Vliegenvanger, een zingende Tuinfluiter, en konden we slechts 1 Roodborsttapuit ontdekken. Tijdens het eerste avondbezoek op 12 juni hoorden we een roepende Kwartel uit het hoge gras tussen hole 1 en hole 10. Houtsnippen hebben we dit jaar helaas niet gezien of gehoord, maar wel was het gepiep van jonge Ransuilen te horen toen de zon achter de duinen verdween. Na wat speurwerk ontdekte Ralph het nest en zagen we ook 2 echte takkelingen, die al behoorlijk aan de wandel waren door de kruinen van de omringende naaldbomen. Een fantastisch gezicht en fraai einde van weer een mooi telseizoen!

BMP Noordwijkse Golfclub													
Soort/Jaar	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Soort/Jaar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Appelvink	1	2	3	2	1	0	Koolmees	6	6	8	8	6	4
Boomkruiper	1	1	1	6	3	4	Kruisbek	0	0	0	1	0	0
Boomleeuwerik	7	5	9	3	7	8	Kuifmees	0	0	0	1	1	0
Boompieper	5	5	6	5	8	7	Kwartel	0	0	0	0	0	1
Bosrietzanger	1	1	0	0	0	0	Merel	9	10	6	10	9	9
Braamsluiper	3	5	3	4	2	5	Nachtegaal	7	15	9	7	10	12
Buizerd	0	1	0	1	0	0	Nijlgans	1	0	1	1	1	0
Casarca	0	0	0	0	0	1	Pimpelmees	4	2	2	1	3	2
Ekster	0	0	0	0	1	0	Putter	1	1	0	3	0	0
Fazant	0	1	0	0	0	1	Ransuil	0	0	0	1	0	1
Fitis	8	17	13	12	9	17	Roodborst	3	2	3	7	4	3
Fluiter	3	0	0	0	0	0	Roodborsttapuit	11	5	9	4	6	8
Gaai	1	1	0	0	0	2	Sprinkhaanzanger	0	0	1	0	0	0
Gekraagde Roodstaart	2	6	4	1	3	2	Staartmees	0	0	2	1	0	1
Glanskop	1	0	0	1	0	1	Tapuit	0	0	0	0	0	0
Goudvink	0	0	0	0	0	1	Tjiftjaf	6	6	3	5	6	5
Grasmus	14	22	17	17	12	11	Torenvalk	1	0	0	0	0	0
Graspieper	7	6	6	2	5	5	Tuinfluiter	1	1	0	0	1	1
Grauwe Vliegenvanger	0	0	0	1	0	0	Turkse Tortel	0	1	0	0	0	0
Groenling	2	2	4	1	0	0	Vink	12	15	10	11	11	9
Grote Bonte Specht	4	2	2	3	2	3	Vuurgoudhaan	0	2	0	1	0	0
Grote Lijster	3	2	2	2	2	2	Wielewaal	0	0	0	0	1	0
Heggenmus	14	16	13	10	12	10	Wilde Eend	0	0	0	0	1	0
Holenduif	1	1	2	1	1	0	Winterkoning	3	2	1	0	2	3
Houtduif	1	3	2	3	0	1	Witte Kwikstaart	6	1	2	3	1	2
Houtsnip	1	1	0	2	0	0	Zanglijster	2	3	3	5	2	1
Keep	0	0	0	0	0	0	Zwarte Kraai	1	0	0	1	1	1
Kleine Bonte Specht	1	0	0	1	2	1	Zwartkop	2	3	0	2	4	2
Kneu	8	5	5	8	4	10	Aantal territoria	166	181	153	160	145	157
Koekoek	1	1	1	1	1	0	Aantal soorten	40	38	31	41	35	36

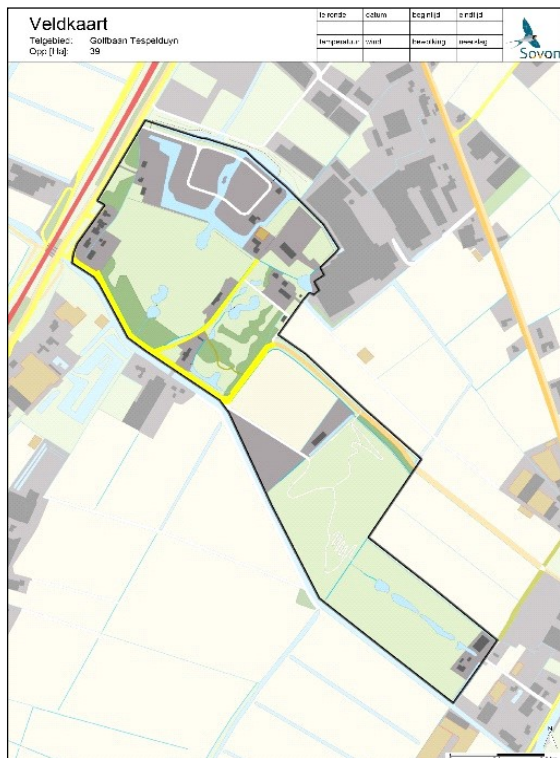

Noordwijkse golfclub in de mist

Broedvogelinventarisatie Golfbaan Tespelduyn in 2023

Maud van der Veen

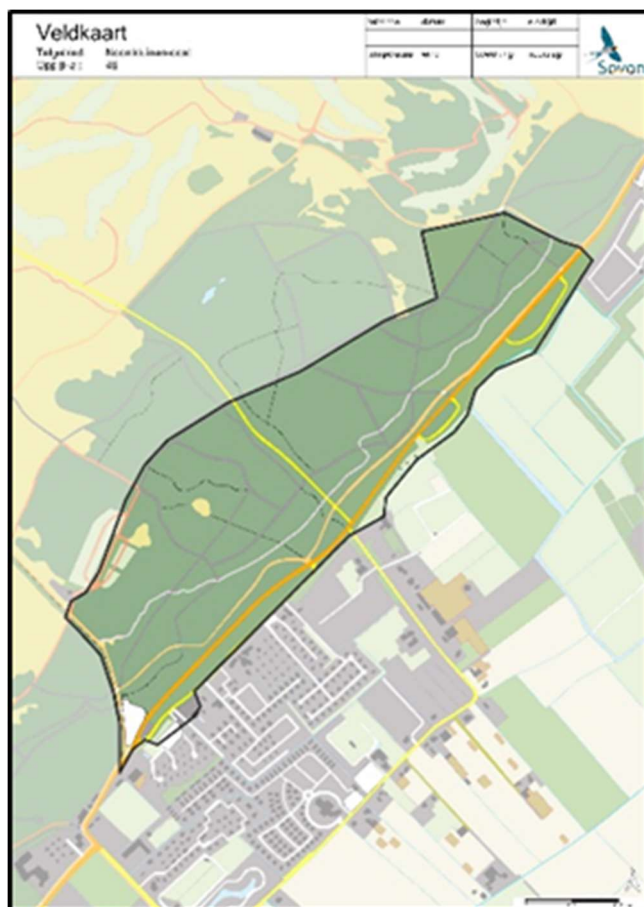
Het kavel Golfbaan Tespelduyn (39 ha) beslaat het terrein van Landgoed en Golfbaan Tespelduyn. Het ligt ten noorden van het Steengrachtkanaal en is vrijwel geheel te overzien vanaf de Tespellaan en de Houtvesterslaan. Opvallend is de hoge heuvel halverwege de N206 en de trekvaart. Dat zijn de restanten van een oude stortplaats. Een ander opvallend element vormt het eikenhakhoutbosje in de knik van de Tespellaan. Een deel van dit kavel wordt in beslag genomen door brede stroken met struiken en wilde planten, zoals Schietwilg, Zwarte els, Vlier, Meidoorn, Lijsterbes en Vogelkers. Daarnaast zijn er veel waterpartijen en sloten, waarvan de waterkanten een gevarieerde oeverbegroeiing hebben. Dankzij de verschillende biotopen heeft dit kavel een opvallend soortenrijke vogelbevolking. Dit jaar viel de afwezigheid van de zwaluwen op. De Oeverzwaluwen vonden de zandhopen niet geschikt, de Huiszwaluwen wilden niet meer onder de dakrand, waar ze voorheen altijd zaten en de Boerenzwaluwen hadden ook een andere schuur opgezocht. Ook Roodborsttapuit en Zwarte Roodstaart lieten zich niet meer zien. De Buizerd had dit jaar ook een andere boom uitgezocht, net buiten het kavel. De Gele Kwikstaarten kwamen wel weer gezellig foerageren, maar de nesten bleven in de bollenvelden. En ook de Patrijs was een veldje verderop gaan nestelen.

BMP Tespelduyn													
Soort	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Soort	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Blauwborst	5	1	3	3	3	4	Merel	11	14	10	14	15	15
Boerenzwaluw	1	2	1	1	1	0	Nachtegaal	0	1	2	1	3	4
Boomkruiper	4	3	3	1	4	3	Nijlgans	1	2	1	1	1	1
Bosrietzanger	0	1	6	5	6	5	Oeverzwaluw	0	0	0	30	13	0
Braamsluiper	0	0	1	1	0	1	Patrijs	0	1	2	2	1	0
Buizerd	1	2	1	1	0	0	Pimpelmees	2	8	8	10	12	12
Ekster	1	5	3	4	6	4	Putter	4	10	7	11	14	10
Fazant	2	3	2	3	3	4	Ransuil	1	0	0	0	0	0
Fitis	6	12	12	15	14	10	Rietgors	1	2	2	2	0	0
Fuut	1	1	2	2	2	2	Rietzanger	4	7	3	10	4	10
Gaai	1	0	1	0	0	1	Roodborst	2	5	6	7	6	6
Gele Kwikstaart	1	1	0	0	3	0	Roodborsttapuit	0	1	1	0	0	0
Gierzwaluw	0	0	0	0	1	0	Scholekster	2	3	1	3	3	3
Grasmus	2	9	7	7	10	3	Slobeend	1	0	0	0	0	0
Graspieper	0	1	0	0	0	0	Soepeend	0	0	0	0	1	0
Grauwe Gans	0	0	0	1	3	1	Spotvogel	0	1	0	1	0	2
Groene Specht	0	0	1	0	0	0	Spreeuw	1	4	1	0	0	0
Groenling	1	4	4	5	5	10	Staartmees	0	0	0	3	1	2
Grote Bonte Specht	1	2	2	3	2	3	Stadsduif	1	0	0	0	0	0
Grote Canadese Gans	1	0	1	0	0	0	Tjiftjaf	5	7	9	16	13	17
Havik	0	0	1	0	0	0	Torenvalk	1	1	0	1	2	1
Heggenmus	8	9	11	14	14	12	Tuinfluit	2	2	3	4	4	4
Holenduif	0	0	0	0	1	2	Tureluur	0	1	0	0	0	0
Houtduif	6	6	8	9	11	9	Turkse Tortel	1	1	1	3	3	2
Huisemus	1	2	3	5	5	4	Veldleeuwerik	2	2	1	1	0	1
Huiszwaluw	2	2	4	13	4	0	Vink	5	12	11	14	10	8
Kauw	4	4	4	12	11	8	Visdief	1	0	0	0	0	0
Kievit	2	3	0	1	0	0	Waterhoen	1	3	4	4	5	4
Kleine Karekiet	3	8	8	12	13	13	Wilde Eend	4	7	4	9	7	8
Kleine Plevier	1	0	0	0	0	0	Winterkoning	9	15	16	21	23	21
Kneu	2	6	4	8	13	7	Witte Kwikstaart	6	7	5	5	2	3
Knobbelzwaan	1	1	1	1	1	0	Zanglijster	2	6	4	3	4	5
Koekoek	0	0	2	0	0	0	Zilvermeeuw	1	0	0	0	0	0
Kokmeeuw	2	0	0	0	0	0	Zwarte Kraai	0	1	1	1	0	0
Koolmees	6	9	12	10	11	9	Zwarte Roodstaart	0	1	1	0	0	0
Krakeend	0	3	2	3	2	2	Zwartkop	5	9	11	13	10	10
Kuifeend	1	0	1	1	0	1	Totaal Territoria	151	242	233	339	318	279
Meerkoet	8	8	7	8	12	12	Aantal soorten	54	54	55	53	49	46

Broedvogelinventarisatie Noordduinen-oost in 2023

Maud van der Veen

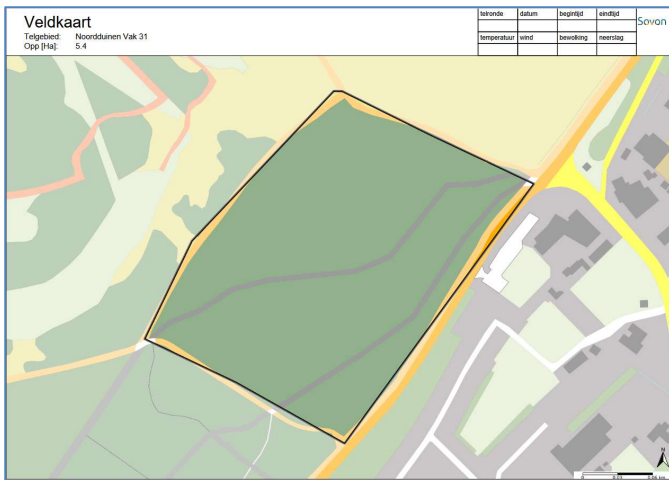
Het kavel Noordduinen-oost (46 ha) ligt langs de Randweg en strekt zich uit van de parkeerplaats bij de Duindamseslag tot aan fietspad dat dichtbij de Stay-Okay op de Randweg uitkomt. De westelijke begrenzing ligt langs het bospad dat van het Piet Florisdal tot aan het fietspad bij de Noordwijkse Golfclub loopt. Het kavel is in de jaren 1989 – 1995 geïnventariseerd en daarna 23 jaar niet meer. Sinds 2018 wordt het weer geïnventariseerd. Het gebied is een gemengd bos waarin Oostenrijkse en Corsicaanse dennen de overhand hebben. Deze dennen zijn hier gepoot in de periode 1930-1960. In de loop van de tijd is het karakter van het bos gewijzigd van een monotoon dennenbos in een meer open gemengd bos. Alleen langs de Weideweg (de toegangsweg naar de golfclub) is eikenbos aanwezig dat stamt uit de periode van de eerste aanleg. Er groeit Zomereik, Beuk, Witte abeel, Grauwe abeel, Wilde lijsterbes en Gewone esdoorn. De onderbegroeiing bestaat vooral uit Amerikaanse vogelkers, die elk jaar weer gesnoeid wordt, afgewisseld met Zuurbes en verwilde cotoneastersoorten. Hier en daar worden de dennen gekapt, waardoor de loofbomen meer kans krijgen. Enkele stammen blijven staan, waar de Bonte Specht van profiteert. Het was weer lekker druk in het bos. De vaste bewoners bleven redelijk stabiel. De Zwarte Mees was een leuke nieuwkomer. Boomkruipers en Glanskoppen doen het goed. De Winterkoning is in dit gebied, waarschijnlijk door de milde winters, de echte topper.

BMP Noordduinen-oost 2018 - 2023						
Soort	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Appelvink	0	0	1	0	0	2
Boerenzwaluw	2	0	0	0	0	0
Boomklever	4	3	0	1	0	1
Boomkruiper	1	9	9	13	14	17
Bosuil	0	1	2	2	1	1
Buizerd	1	1	1	1	0	1
Ekster	1	0	0	0	0	0
Fitis	5	2	2	4	8	4
Gaai	2	3	1	5	2	3
Glanskop	3	5	6	8	9	9
Goudhaan	1	3	0	1	0	0
Groene Specht	1	0	0	0	1	0
Groenling	3	0	1	3	1	1
Grote Bonte Specht	6	12	9	8	13	10
Grote Lijster	0	0	0	0	3	3
Halsbandparkiet	2	2	2	3	0	2
Heggenmus	3	8	1	2	2	1
Holenduif	0	0	0	0	1	0
Houtduif	2	10	6	9	5	9
Kauw	2	1	0	0	0	0
Kleine Bonte Specht	0	0	0	1	1	0
Koekoek	0	0	1	0	0	0
Koolmees	13	17	14	22	16	17
Kuifmees	0	0	0	1	4	2
Merel	20	16	17	17	15	12
Nachtegaal	0	0	3	0	1	2
Nijlgans	0	0	1	0	0	0
Pimpelmees	9	19	16	22	16	20
Putter	1	1	0	1	0	1
Roodborst	14	17	18	24	17	21
Spreeuw	0	0	0	1	0	0
Staartmees	1	0	0	0	0	0
Tjiftjaf	12	16	15	21	20	19
Tuinfluit	0	1	0	2	1	2
Turkse Tortel	2	1	1	1	1	0
Vink	21	29	23	36	18	22
Waterhoen	0	1	0	0	0	0
Wielewaal	0	0	1	0	0	0
Winterkoning	16	23	26	24	28	28
Zanglijster	5	8	6	11	6	8
Zwarte Kraai	2	1	2	2	1	2
Zwarte Mees	0	0	0	0	0	2
Zwartkop	9	18	15	18	16	16
Aantal territoria	164	228	200	264	221	238
Aantal soorten	29	27	27	29	27	29

Broedvogelinventarisatie Vak 31 in 2023

Maud van der Veen

Vak 31 is een klein gebied (5,4 Ha) dat aan mijn andere telgebied Noordduinen-oost grenst. In het gebied staan voornamelijk Oostenrijkse en Corsicaanse dennen. Deze dennen zijn hier gepoot in de periode 1930-1960. Alleen aan de randen zie je langzamerhand wat meer loofbomen opkomen, zoals Zomereik, Witte abeel, Grauwe abeel, Wilde lijsterbes en Gewone esdoorn. Midden in het bos is het erg donker en erg stil. Af en kwam ik de reeën tegen, die de rust wisten te waarderen.

De Havik vond het er ook lekker rustig en nestelde er voor de tweede keer. De Bosuil was een perceeltje verder op gaan zitten en kon ik dus niet mee tellen. Aan de randen waren weer veel Vinken te vinden. Winterkoningen, Boomkruipers en Tjiftjaffen durfden iets verder het bos in. En ook dit jaar was een Grote Bonte Specht druk bezig zijn territorium af te bakenen, alhoewel ik zijn nest niet heb kunnen vinden.

BMP Vak 31 2021 t/m 2023			
Soort/jaar	2021	2022	2023
Appelvink	1	0	0
Boomkruiper	1	3	3
Bosuil	0	1	0
Fluiter	1	0	0
Glanskop	1	1	1
Grauwe Vliegenvanger	1	0	0
Grote Bonte Specht	0	1	1
Havik	0	1	1
Houtduif	1	1	2
Koolmees	3	2	2
Kuifmees	1	0	0
Merel	3	2	1
Pimpelmees	1	2	3
Roodborst	5	2	5
Tjiftjaf	3	3	2
Turkse Tortel	0	1	0
Vink	6	9	8
Vuurgoudhaan	1	0	0
Winterkoning	1	3	2
Zanglijster	3	0	2
Zwartkop	1	1	0
Aantal territoria	34	33	33
Aantal soorten	17	15	13

Boomkruiper met nestmateriaal – foto: George Hageman

Broedvogelinventarisatie Noordduinen-west 2023

Geïnterviewd door Ezra Mandemaker en Arco Mandemaker

BMP-plot 37. Grootte 57,06 ha.

Het telgebied Noordduinen-west bevindt zich ten zuiden van de Duindamseslag (Afrif 24). De westelijke begrenzing van het telgebied wordt gevormd door het Noordzeestrand. De oostelijke grens valt samen met het fietspad, dat in de lengterichting door de Noordduinen loopt. De zuidgrens ligt ter hoogte van Afrif 23. De Oorlogsweg, een wandelpad waarlangs uitzichtpunt Kachelduin is gelegen, verdeelt het gebied qua grootte in enigszins gelijke helften. Beide helften hebben een eigen karakter. De zeereep, het deel ten westen van de Oorlogsweg, is droog duinlandschap met goed ontwikkelde struwelen met Duindoorn, Vlier en Wilde liguster. Het terrein ten oosten van de Oorlogsweg heeft een veel opener structuur. De door Staatsbosbeheer uitgevoerde werkzaamheden in het kader van Programma Aanpak Stikstof (PAS) (eind 2018/ begin 2019) hebben het open karakter van het oostelijke deel versterkt. Hetzelfde geldt voor de werkzaamheden voorafgaande aan het telseizoen van 2020, waarbij iets ten zuiden van de Duindamseslag een programma rondom de bestrijding van exoten als de Zwarte engbloem werd uitgevoerd. Stuifkuilen ontstonden, duinvalleien werden ontdaan van ongewenste vegetatie en de wind kreeg vrij spel om het zand te verstuiwen van strand naar achterland. Inmiddels is een deel van deze opengewerkte zandvlakten weer grotendeels begroeid.

Voorafgaand aan het BMP-2023-seizoen vonden geen grootschalige werkzaamheden in het telgebied plaats. Deze BMP-telling was onze vijfde broedvogelinventarisatie van de Noordduinen-west op rij. Van 1984 t/m 1997 werd hier BMP-onderzoek uitgevoerd door Arie

BMP Noordduinen-west 2023					
Soort	2019	2020	2021	2022	2023
Blauwborst	1	0	0	1	3
Boomleeuwerik	7	6	7	9	8
Boompieper	0	0	2	2	1
Bosrietzanger	0	0	0	0	2
Braamsluiper	11	11	9	7	8
Ekster	4	1	1	1	1
Fitis	30	26	30	21	24
Gaai	5	3	1	1	1
Gekraagde Roodstaart	1	0	0	0	0
Grasmus	44	40	40	29	33
Graspieper	19	13	17	16	21
Grauwe Klauwier	0	1	0	0	0
Groenling	1	0	1	0	0
Grote Bonte Specht	1	1	1	1	3
Heggenmus	29	33	29	46	47
Houtduif	6	1	1	0	1
Houtsnip	1	0	1	0	0
Kleine Karekiet	0	0	0	0	2
Kleine Plevier	0	1	0	1	0
Kneu	17	12	8	14	21
Koekoek	1	1	0	0	1
Koolmees	21	13	11	14	10
Merel	11	11	10	9	7
Nachttegaal	54	32	24	26	41
Nachtswaluw	1	1	1	1	1
Nijlgans	0	0	0	0	1
Oeverwaluw	0	0	0	0	5
Pimpelmees	6	6	3	1	6
Putter	0	0	1	1	0
Roodborst	8	4	6	6	4
Roodborsttapuit	8	8	6	5	7
Sprinkhaanzanger	0	0	2	2	4
Tijftjaf	2	1	3	6	10
Vink	8	4	7	3	6
Winterkoning	9	6	5	15	4
Zanglijster	1	1	1	2	0
Zwarte Kraai	3	0	2	2	2
Zwartkop	0	1	1	1	0
Aantal territoria	311	238	231	243	285
Aantal soorten	28	26	29	28	30

Cramer en Jan Glasbergen. Nadien was het gebied meer dan twintig jaar niet meer met een BMP-telling op broedvogels geïnterviewd.

Zou het BMP voor de Noordduinen-west nog verrassingen in petto hebben? Zoals elk jaar begonnen we ook het telseizoen-2023 weer met die vraag die zich altijd pas gaandeweg laat beantwoorden. Bij ons eerste bezoek op 11/3 lieten de Heggenmussen en Boomleeuweriken in ieder geval goed van zich horen. Tijdens het bezoek op 8/4 bleken de aantallen verder toegenomen en konden inmiddels ook Fitis, Tijftjaf, Blauwborst, Roodborsttapuit en Sprinkhaanzanger worden genoteerd. Die laatste liet dit jaar overigens een verdere groei in territoria zien. Waar de Sprinkhaanzanger in 2019 en 2020 nog geheel ontbrak, telt het BMP-2023 inmiddels 4 territoria. Een boeiende

ontwikkeling! Tijdens het bezoek op 1/5 konden Nachtegaal en Grasmus met mooie aantallen worden ingevoerd. Met 41 territoria Nachtegaal aan de eindstreep kwam deze soort zelfs weer een beetje in de buurt van 2019.

Maar er was meer dat tijdens de bezoeken op 1/5 de aandacht trok. Een groepje Oeverzwaluwen foerageerde honkvast boven het gebied. Aan de grond kwamen ze niet, nestholten werden niet gevonden, maar hun gedrag was zeker territoriaal te noemen. Tijdens het BMP-bezoek op 13/5 bleken de Oeverzwaluwen nog steeds boven de duinen actief, maar opnieuw konden ze niet op enige activiteit aan de grond worden betrapt. Op 24/5 kwam daar verandering in toen bij een ‘tussendoor-bezoek’ diverse Oeverzwaluwen een aantal holten in een steile duinwand aandeden. De vreugde was van korte duur. Niet lang daarna werden de Oeverzwaluwen niet meer waargenomen. Een abrupt en opmerkelijk einde van een ontwikkeling die weken gaande was. De BMP-ronde op 13/5 leverde overigens ook een Kleine Vliegenvanger op, een mooie waarneming voor op de lijst!

En dan was er de Nachtzwaluw, sinds de vaststelling van een eerste territorium in 2019, de kroon op ons gebied. Tijdens een deelbezoek op 21/5 liet de soort zich weer

prachtig binnen de grenzen van ons plot horen en zien. Net als andere jaren was er weer veel Houtsnip-activiteit boven de aangrenzende bossen. Waar we tijdens de bezoeken op 11/3 maar liefst 5 Houtsnippen opstootten, was dat er bij het bezoek op 8/4 nog 1. Daarna werden ze tijdens de officiële BMP-bezoeken niet meer binnen de plotgrenzen waargenomen. Boven de bossen lieten ze zich echter ook de maanden daarna bij schemering goed observeren. Tevens kregen wij een melding dat er in die periode door anderen een Houtsnip-waarneming was gedaan die binnen onze plotgrenzen viel.

De waarnemingen betreffende nieuwkomers Bosrietzanger en Kleine Karekiet leverden weliswaar volgens de spelregels van het BMP een aantal territoria op, maar dat hier aan ‘doortrek’ moet worden gedacht, is ook mogelijk. We zijn benieuwd of deze soorten ook in 2024 zullen opduiken.

Tussen 11/3 en 9/6 werden in totaal 6 officiële BMP-bezoeken afgelegd: 1 ochtendbezoek, 4 zonsopgangbezoeken en 1 avondbezoek. Daarnaast werd het gebied meerdere avonden bezocht met speciale aandacht voor de aanwezigheid van Houtsnip en Nachtzwaluw.

Boomleeuwerik – foto: George Hageman

Galerie

Wat een eer om op deze pagina's een paar van mijn foto's te mogen laten zien!

Ik ben **Hans Cornet**, in 1955 geboren in Arnhem, woonachtig in Voorhout. Al heel lang lid van de vereniging, maar het was eigenlijk pas na mijn pensioendatum (1 oktober 2022) dat ik ontdekte hoe leuk het is lid te zijn en actief met anderen te genieten van de natuur in onze omgeving.

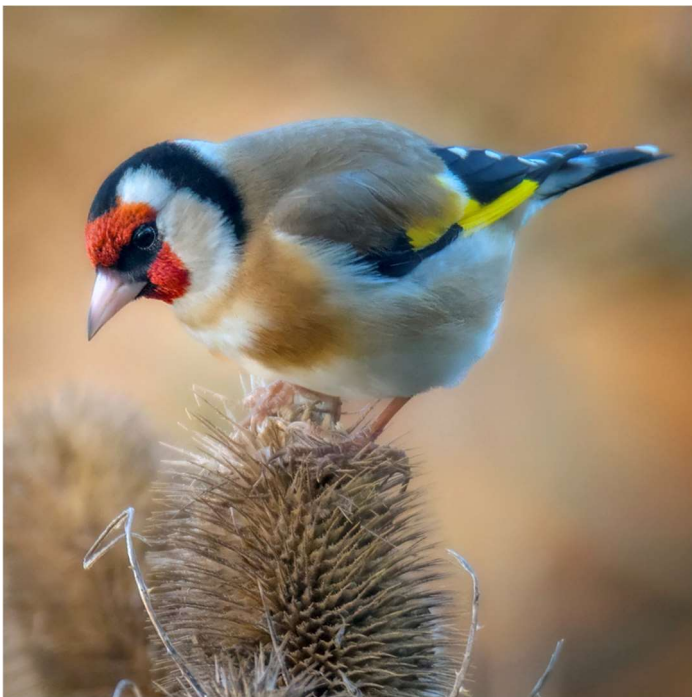
Net als vele van mijn voorgangers die exposeerden in deze Galerie, was ik al jong erg in de natuur geïnteresseerd, vooral in dieren en vogels. Besmet door mijn vader, die een enthousiaste hobbyfotograaf was, ontwikkelde ik aan het eind van mijn tienerjaren een passie voor fotografie en besloot dat ik er mijn beroep van wilde te maken.

Na mijn studie fotografie (in Den Haag) twijfelde ik heel erg of ik natuurfotograaf of reclamefotograaf wilde worden. Na beide een paar jaar te hebben geprobeerd, moest ik concluderen dat ik voor beide beroepen, om verschillende redenen, niet heel erg geschikt was.

Gelukkig vond ik wel werk in de fotografie-industrie, eerst op de afdeling professionele fotografie bij Agfa-Gevaert in Rijswijk, daarna bij de Zweedse camerafabrikant Hasselblad, waar ik bijna 33 jaar en tot mijn pensioen in verschillende functies het erg naar mijn zin heb gehad.

Toch ben ik altijd blijven fotograferen, als amateur de twee passies combinerend: dieren en fotografie. En door mijn interesse in computers ook vanaf het begin erg geïnteresseerd in de nabewerking van foto's op een computer. De nabewerking op de computer is dan ook een belangrijk onderdeel geworden van mijn stijl. Ik streef ernaar om met mijn nabewerking meer van de foto te maken dan een scherpe registratie van een soort, een voor het oog aangenaam plaatje. Of ik daarin geslaagd ben, laat ik aan u!

Mocht u meer van mijn foto's willen zien, dan kan dat op mijn Instagram account: [hans_cornet](https://www.instagram.com/hans_cornet).

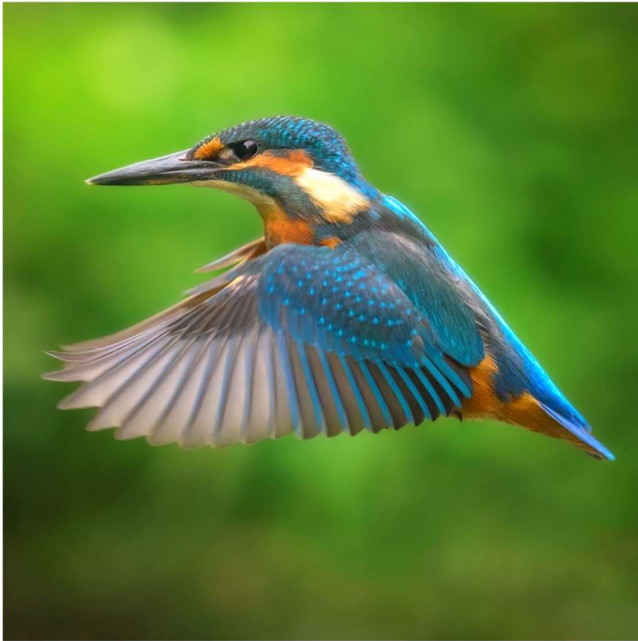

Putter: Een Putter op een uitgebloeide Kaardenbol, gefotografeerd in mijn tuin. De Kaardenbol is een gewaardeerde inheemse plant, waarvan ik vind dat hij in elke tuin geplant zou moeten worden. Niet alleen omdat Putters gek zijn op de Kaardenbol, maar ook is hij geliefd bij insecten en erg decoratief!

Blauwborst: Voor veel vogelfotografen is het elk voorjaar een terugkerende uitdaging om de Blauwborst zo mooi mogelijk op de foto te krijgen. De beste kansen en het mooiste licht zijn er kort na zonsopkomst, en ook al is het altijd lastig om voor zonsopkomst in de polder te staan, de beloning van een heerlijke ochtend in de natuur is het altijd waard.

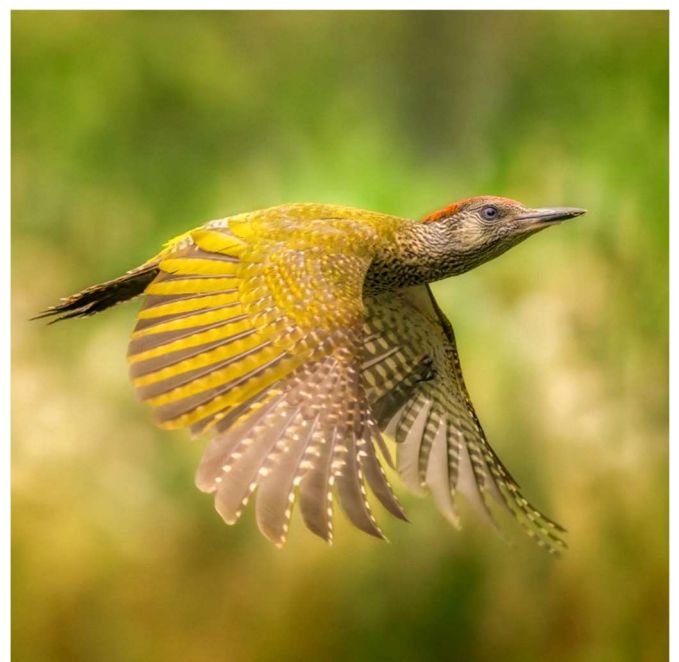
Ijsvogel: De Ijsvogel is een van de mooiste vogels die we in Nederland kunnen fotograferen, maar zeker niet de makkelijkste. Ik was dan ook erg blij toen deze Ijsvogel een moment biddend voor mijn lens bleef staan en ik deze foto kon maken.

Waterral: De Waterral stond lang op mijn wensenlijst om te kunnen fotograferen. Een vogel die met zijn opvallend gegil steeds vaker te horen is, maar zich niet makkelijk laat zien. Het lukte uiteindelijk in polder Breebaart in Groningen om een serie foto's van deze schuwe vogel te maken.

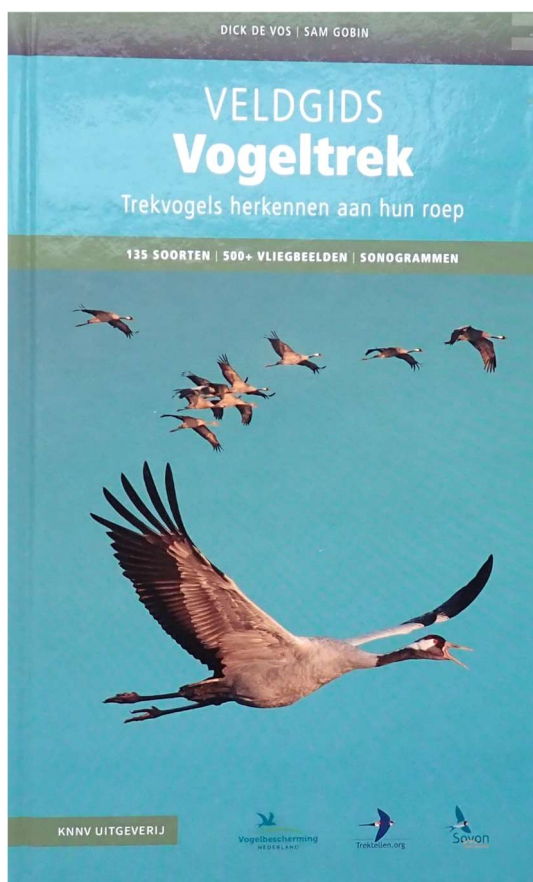
Steenuil: De Steenuil is een van mijn favoriete vogels, en ik boek dan ook elk jaar opnieuw een schuilhut in België waar vanuit ze goed gefotografeerd kunnen worden. Deze foto van een Steenuil die net landt op een hek, is een van de grappigste en meest gewaardeerde vogelfoto's op mijn Instagram account.

Groene Specht: De ultieme uitdaging in de vogelfotografie is om vogels in de vlucht vast te leggen. Dankzij nieuwe geavanceerde technieken in de huidige fotocamera's, zoals snelle automatische scherpstelling op (dieren)ogen, is het maken van vliegbeelden makkelijker geworden. Ik was dan ook erg blij dat ik, dankzij deze techniek in mijn nieuwe camera, dit beeld van een juveniele Groene Specht kon maken. Een paar jaar geleden had ik van zo'n opname niet durven dromen.

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Dick de Vos & Sam Gobin 2019. **Veldgids Vogeltrek. Trekvogels herkennen aan hun roep.** KNNV Uitgeverij, Zeist. 320 pagina's. Prijs € 36,50.

In de reeks nieuwe vogelgidsen van de laatste jaren neemt dit boek een opvallende plaats in. Het boek behandelt namelijk alleen trekvogels, die zich laten horen. Zo kom je in dit boek wel de frequent roepende Watersnip tegen, maar niet het zwijgzame Bokje. Ook beperkt dit boek zich niet tot roepende trekvogels die vooral overdag vliegen, maar behandelt het ook trekvogels die alleen in het donker vliegen en dan geluid laten horen. Een mooi voorbeeld hiervan is de Meerkoet, die 's nachts trekt en daarbij een ransuilachtige roep laat horen. Elke soortbespreking beslaat twee pagina's. Deze worden gevuld met een verspreidingskaart, een staafdiagram, dat de trekperiodes in beeld brengt, een serie foto's met vliegbeelden, een sonogram en een tekstblok met informatie over trek, vliegbeeld en trekroep. De geluiden worden soms verrassend goed, maar voor velen vermoedelijk vaak minder goed herkenbaar omschreven. Maar gelukkig kan hier de moderne techniek te hulp worden geroepen. Door de app BirdSounds Europe aan te schaffen (via de stores van Apple of Android) kan men alle soorten uit dit boek gemakkelijk vinden. In combinatie met de Merlin app die geluiden opneemt en er direct een

vogelnaam aan verbindt, kan ook de beginnende geluidenjager een heel eind komen.

Het inleidende hoofdstuk over vogeltrek is verrassend goed en overzichtelijk. In korte informatieve teksten komt een veelheid aan onderwerpen aan bod. Die onderwerpen deden mij direct terugdenken aan de vogeltrekcursussen, die voor de eeuwwisseling in ons Jan Verwey Natuurcentrum door eigen leden werden verzorgd. Zo komen hier ook begrippen als dispersie, foerageertrek, ruitrek, slaaptrek, innerlijk kompas en aardmagnetisme aan bod. De vergelijking met die 'bejaarde' vogeltrekcursussen houdt op als in dit boek over het moderne onderzoek naar vogeltrek gesproken wordt. In die tijd ging het nog vrijwel uitsluitend over ringonderzoek en de resultaten van trektelposten. Nu komen onderwerpen als radaronderzoek, zenders, loggers en nachtopnames ter sprake. Tenslotte nog een opmerking bij dit originele boek. Bij het stukje over Trektellen hadden de schrijvers ook de *Club van Zeetrekwaarnemers* kunnen noemen. De zeetrekvertellers verenigden zich in 1972 (tijdens een bijeenkomst in Noordwijk) en begonnen met een systeem waarbij alle waarnemingen, gedaan binnen één uur op een zogenaamde uurtotaalkaart, werden ingevuld. Deze tellingen zijn allemaal op www.trektellen.nl te vinden. Het grote succes van deze club inspireerde de landtrektellers tot oprichting van de *Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen* in 1981.

Nico de Haan & Elwin van der Kolk 2021. **De gewiekste vogelgids. Slim en eenvoudig vogels herkennen voor iedereen.** Kosmos Uitgevers, Utrecht / Antwerpen. 456 pagina's. Prijs €27,50.

Deze vogelgids is duidelijk bedoeld voor starters op het gebied van vogelherkenning. De opzet is zondermeer origineel te noemen. Het boek hanteert vier zoekwijzers: kleur, gedrag, vorm en leefgebied. Meteen bij de inhoudsopgave zie je met welke zoekwijzer je aan de slag kunt gaan. Stel ik wil weten wat de naam is van die 'zwart-witte vogel met een lange staart'.

In dit geval kun je beginnen met de zoekwijzer KLEUR. Dan begin je op de eerste pagina van de zoekwijzer. Daar zie je op twee pagina's kleine afbeeldingen van 22 vogels die een min of meer zwart-wit verenkleed hebben. Daar staat natuurlijk ook de Ekster bij. Bij dat kleine plaatje wordt de pagina genoemd waar de Ekster groter staat afgebeeld, voorzien van informatie wat betreft leefgebied en voedsel. Maar je kunt bij de Ekster natuurlijk ook bij de zoekwijzer VORM gaan zoeken. Op de eerste pagina van deze zoekwijzer word je direct naar de vogels met een lange staart verwezen. Hier tref je behalve de Ekster ook soorten aan als Koekoek, Witte Kwikstaart, Staartmees en Pijlstaart.

Interessant is de zoekwijzer GEDRAG, omdat je daarvoor een vogel enige tijd moet kunnen observeren. Dat dit in veel gevallen niet meevalt, komt tot uiting in het opnemen van de categorie 'onzichtbaar, maar wel goed te horen'.

Hier kom je nogal wat zangvogels tegen, maar ook soorten als Kwartel, Roerdomp en Houtsnip.

Vermoedelijk heeft Nico de Haan de meeste problemen ondervonden bij het opstellen van de zoekwijzer LEEFGEBIED. Zo wordt onderscheid gemaakt tussen 'kust en strandvlakte' en 'ik kijk uit over de Noordzee'. Bij de sterns van kust en strandvlakte zijn ook de Lachstern en de Witwangstern afgebeeld, twee soorten, die zelden langs de kust worden gezien. Bij 'vogels boven de Noordzee' zijn geen sterns en ook vrijwel geen meeuwen opgenomen. Alleen Grote Burgemeester en Drieteenmeeuw worden hier genoemd.

Dit originele boek zal zeker beginnende vogelaars van dienst kunnen zijn. De vogelafbeeldingen van Elwin van der Kolk zijn prachtig en nodigen uit tot bladeren. Maar het gevaar bestaat, dat men het zoeken te snel opgeeft. Zo wordt het lastig om een Kanoet in winterkleed (grijze vogel) bij KLEUR te vinden. Hetzelfde geldt voor een Kleine Mantelmeeuw met gele poten, die je niet kunt vinden bij 'vogels met gele onderdelen'. Ook vrouwtjes van eenden, jonge vogels en winterkleden van steltlopers kunnen voor teleurstelling zorgen.

Door de opzet met zoekwijzers zijn er nogal wat vogels die met alle vier zoekwijzers op naam kunnen worden gebracht. Die vogels worden dus viermaal met een klein plaatje en viermaal met een groter plaatje afgebeeld. Ook staan er vier stukjes tekst over die ene soort, die elkaar wat inhoud betreft gedeeltelijk overlappen. Hierdoor is het een stevig boek van 878 gram geworden, dat je niet zo maar standaard zult meenemen het veld in. Wat dat betreft verliest dit boek het van een eenvoudige, smalle zakgids zoals *Zakgids Vogels van Nederland en België*, waarin je wellicht sneller thuis raakt wat betreft de meest voorkomende vogelsoorten.

Theo Muusse 2020. **De Libellen van Zuid-Holland**. Eigen uitgave. 320 pagina's. Prijs € 20.

Op vrijdag 29 september van dit jaar hield Theo Muusse in het Jan Verwey Natuurcentrum op enthousiaste wijze een lezing over de libellen van Zuid-Holland. Vele jaren is hij op allerlei plaatsen in Zuid-Holland bezig geweest met

libellen te fotograferen en te determineren. Die laatste twee werkwoorden worden bij libellenstudie veelvuldig in deze volgorde gebruikt. Pas op een goede foto is bij veel soorten te zien om welke soort het gaat. Het hier besproken boek is niet meer verkrijgbaar, maar gelukkig stelde Theo een exemplaar beschikbaar voor onze Jan Verwey Bibliotheek. Het boek begint met een hoofdstuk over de levenscyclus van een libel en vervolgt dan met een hoofdstuk over drie topgebieden voor libellen in Zuid-Holland: Biesbosch, duinen en laagveengebieden. In het stuk over de duinen zijn tabellen opgenomen van de libellentellingen in het Langeveld en Lentevreugd. Bij het stuk over de duinen van Oostvoorne is een kaartje met een speciale libellenroute opgenomen.

Hierna volgt geen systematische behandeling per familie, maar een originele behandeling op grond van de indeling: trouw aan Zuid-Holland, (op)nieuw in Zuid-Holland en zwervers in Zuid-Holland. Bij de uitvoerige behandeling per soort is een prachtige foto opgenomen en ook een kaart met de verspreiding voor en na het jaar 2000. Hiervoor zal gebruik zijn gemaakt van eigen waarnemingen naast alles wat te vinden is bij www.waarneming.nl en het archief van de Vlinderstichting.

In de uitvoerige tekst komt het biotoop en de levenswijze uitvoerig aan bod. Dat geldt ook voor de achtergronden van toename of afname. Veel kaartjes laten een spectaculaire uitbreiding van het verspreidingsgebied zien. Dat zal zeker te maken hebben met het groeiende aantal libellenfans die hun waarnemingen nauwgezet insturen. Maar ook wijst deze uitbreiding van leefgebied vermoedelijk op een verbeterde waterkwaliteit. De libellenlarven brengen namelijk hun leven onder water door, soms zelfs enkele jaren. Pas als de metamorfose naar de volwassen libel inzet, kruipen ze langs een stengel van Riet of een andere oeverplant uit het water.

Al met al is dit boek van Theo Muusse een prachtig document, dat goed laat zien hoe het met de libellen in onze provincie is gesteld.

Boswachterij Noordwijk

Historisch en actueel overzicht van de broedvogelstand

Leo Schaap

Afbeelding 1: Panorama foto vanaf het Houwaarderduin, daar waar Nachtzwaluw en Houtsnip aanwezig zijn.

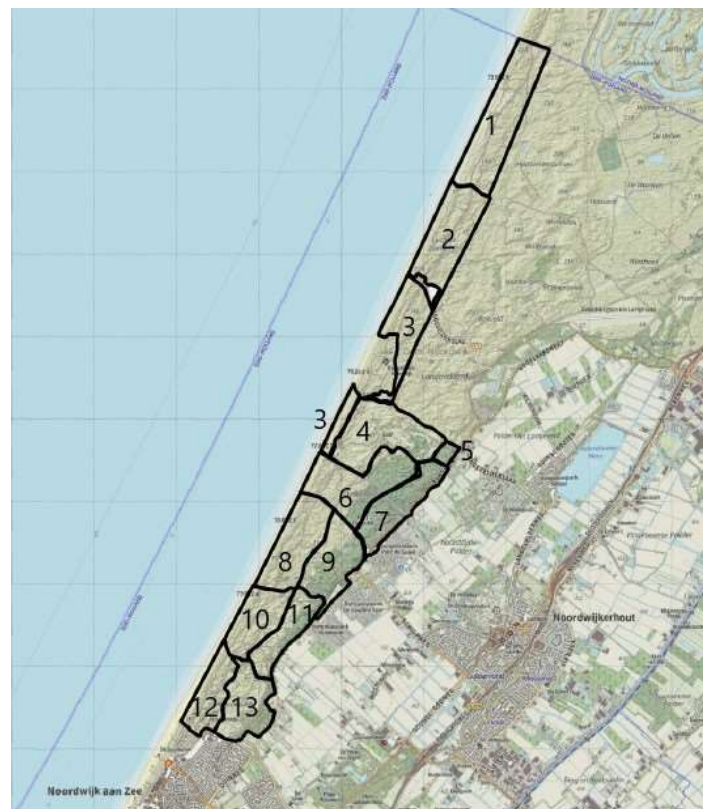
Inleiding

In het voorjaar van 1966 begonnen Cees van der Luijt, Dick Passchier, Ees Aartse, Jaap Vink, Arie Cramer, Jan Glasbergen, Dick Hoek, Willem Baalbergen, W. van Duin, W. Pen en Leen van Duijn aan de eerste inventarisatie van de Noordduinen. Dat eerste jaar staat bekend als een proefjaar maar is het begin van een lange reeks broedvogeltellingen die binnen onze vereniging werden uitgevoerd. Tot voor kort was Willem Baalbergen actief als teller en Jaap Vink inventariseert nu een plot in de AWD. De broedvogeltellingen gingen van start in een vooral kaal landschap omdat driekwart van de dennen was gekapt. Er is al veel geschreven over de broedvogels van de 'Noordduinen'. Niet alleen werd per jaar een verslag in de Strandloper opgenomen maar ook zijn ze een belangrijk onderwerp in 'de Vogels van Noordwijk' (Aartse et al 1973), 'Vogels van Noordwijk en omstreken' (Van Dijk & Hoek 1989) en 'Tussen Tulpen en de Zee' (Van Dijk et al 2011). Op basis van beschikbare gegevens wordt in dit artikel een zo volledig mogelijk beeld gegeven van de broedvogelontwikkelingen. Het is bovendien voor het eerst dat historische gegevens naast recente resultaten worden gezet.

Gebied, grootte en indeling

De nieuwe kavelindeling vanaf 2021 is in samenwerking met Staatsbosbeheer opgezet (Zuyderduyn 2021). Daarbij is zoveel mogelijk rekening gehouden met de oude kavelgrenzen vanaf 1966 t/m 1983. Vanaf 1984 is het inventarisatiewerk voortgezet in drie nieuwe plots. Twee van deze plots werden bij Sovon aangemeld, BMP-plot Noordduinen-west en plot Noordduinen-oost. Ook de Noordwijkse Golfclub is in de nieuwe kavelindeling van 2021 opgenomen. De kaart van de nieuwe kavelindeling is

in afbeelding 2 weergegeven. In onderstaande tabel van afbeelding 3 zijn de namen van de nieuwe plots, Sovon identificatie en de oppervlakte vermeld. Gebied A en B

Afbeelding 2: Kavelindeling BMP Boswachterij Noordwijk

komen overeen met de oude inventarisaties sinds 1966 en houden door Sovon berekende oppervlaktes aan. Hiermee komt gebied A uit op 266 ha en gebied B op 191,4 ha, totaal

duis 457,4 ha. Dick Hoek vermeld in zijn verslag in 1983 ‘ongeveer 470 ha’ (Hoek 1984). De buitengrenzen van de nieuwe plots vallen samen met de grenzen zoals gebruikt in de vroegere inventarisaties. De zeereep is in alle gevallen meegenomen en ook de Golfclub is in alle jaren geteld. De kaart laat overigens zien dat de Zeereep ter hoogte van de Golfclub, onderdeel van kavel 3, met een grootte van ca. 10 ha, niet wordt meegenomen in gebied B. Gronden van andere eigenaren zoals Gemeente Noordwijk (26) ha en Rijkswaterstaat (52 ha) worden in de nieuwe kavelindeling meegenomen. Marine Radio Noordwijk (Nora, 27 ha) wordt niet geteld. Het landje van Mesker is nu onderdeel van de inventarisatie, vroeger niet, toen was het bollenland. Kavel 7 strekt zich uit over de Randweg heen. Dat was ook in de oude situatie het geval. Met de 10 ha van de zeereep boven de Golfclub komt de nieuwe oppervlakte heel dicht bij de door Dick Hoek berekende 470 ha.

Gebiedskenmerken

Boswachterij Noordwijk is niet bepaald een gebied dat met rust is gelaten. De onderzochte periode van 57 jaar kent veel ingrepen en veranderingen. Het gebied behoort tot de kalkrijke duinen. In het gedeelte tussen de Noordwijkse Golfclub en de Duindamse slag is nog aaneengesloten goed ontwikkeld grijs duin te vinden met bijbehorende korstmosvegetaties. In het zuidelijke deel van het gebied zijn oppervlakten begroeid met overwegend laagblijvende Zomereik en Gewone esdoorn. De Boswachterij is arm aan oppervlaktewater. In het gebied zijn drie duinwateren van geringe omvang aanwezig waar permanent water staat. Verder is er een aantal duinvalleien verspreid over het gebied die meestal gedurende de wintermaanden onder water staan. De zeereep is aan de luwe zijde begroeid met meestal dicht struweel van vooral Duindoorn, waarschijnlijk onder invloed van de stikstofdepositie. De oostelijke rand van de Boswachterij bestaat uit opgaand en gesloten bos van ongeveer 135 ha. Van het zuiden naar het noorden wordt deze bosrand breder met een groter aandeel Oostenrijkse den. Grenzend aan de Northgodreef liggen nog delen van de

BMP Kavels Boswachterij Noordwijk				
Nr.	Naam	BMP id.	(ha)	Gebied
1	Luchter Zeeduinen Noord	55649	84,5	nvt
2	Luchter Zeeduinen Zuid	55563	63	nvt
3	Noordduinen Noravallei e.o.	55568	53,7	nvt
4	Noordwijkse Golfclub	50476	72,4	B
5	Noordduinen Vak 31	55567	5,4	B
6	Noordduinen Aardbeiendel e.o.	55565	67,6	B
7	Noordduinen-oost	721	46	B
8	Noordduinen-west	37	57,1	A
9	Noordduinen Landje van Mesker e.o.	55564	51	A
10	Noordduinen Fazantenslag e.o. west	55562	41,1	A
11	Noordduinen Fazantenslag e.o. oost	55652	35,3	A
12	Noordduinen Oude Golf e.o. west	55560	35,7	A
13	Noordduinen Oude Golf e.o. oost	55561	45,7	A

Afbeelding 3: Tabel indeling van het gebied

oude Golfbaan, een ander deel is afgegraven. Hier vindt men grotendeels nog stuivend zand waarvan een deel regelmatig onder water staat. Grote delen van het huidige bosoppervlak aan de oostzijde stammen uit de jaren van aanplant na de tweede wereldoorlog. Door kleinschalig

beheer is dit opgaande en gesloten bos gevarieerder geworden.

Waren grote delen van het gebied vroeger afgezet met prikkeldraad, daarvan is, afgezien van de zeereep, niets meer over. Hoewel het verboden is om buiten wegen en paden te lopen, heeft dat tot gevolg dat de duinen meer worden betreden. In de meer recente jaren heeft het bestrijden van exoten zoals Rimpelroos en Zwarte engbloem prioriteit gekregen. Daardoor zijn grote oppervlaktes stuivend zand ontstaan. Soms zijn ze weer vastgelegd met takken van Duindoorn waardoor langzaam weer grijs duin zal ontstaan. In het najaar werd vroeger intensief op Konijnen en Fazanten bejaagd. Bovendien sprongen jachtopziensers niets ontziend om met alles wat op een roofvogel of roofdier leek. In de periode 1966 – 1972 zijn bijvoorbeeld de Fazanten niet geteld, niet alleen omdat het er zoveel waren, maar ook omdat ze werden gevoerd en bejaagd. Mede omdat de jacht in de loop van de jaren werd stilgelegd, kreeg de Vos kans om zich eind jaren zeventig in het gebied te vestigen, sterk toe te nemen en te blijven. Dick Hoek schrijft in 1981 (Hoek 1981) dat de Vos vanaf 1978 regelmatig in de Noordwijkse duinen werd waargenomen. Het gebied kenmerkt zich ook door intensieve recreatie. Er is een dicht netwerk van voetpaden, fietspaden, ruiterspaden en mountainbike-routes. Er worden veel honden uitgelaten met als gevolg dat er veel mest in het duingebied komt. In 2022 is het hondenbeleid aangepast. Tot ongeveer afrit 22 mogen honden het hele jaar loslopen en in de andere delen moeten zij aangelijnd zijn. Toch lopen er nog veel honden los. Kwetsbare vegetatiegebieden zijn door Staatsbosbeheer afgesloten zodat honden daar niet kunnen komen. Wie de kaarten van Google Earth bekijkt ziet dat er in 2003 nog nauwelijks stuifduinen voorkomen. Alleen het afgegraven deel van de ‘Oude Golf’ is als wit zand te zien. In 2005 breken de eerste stuifplekken open, maar pas in 2013 neemt het open zand flink toe, vanwege natuurlijke oorzaken, maar ook als gevolg van het graven, plaggen en bestrijden van exoten. Het bos aan de oostkant rukt op richting fietspad en wordt dichter van structuur. Ook in de zeereep komen meer en grotere stuifplekken. Met name de Duindoorns aan de luwe zijde zijn dichter en groter geworden. Ze groeien zelfs over de zeereep richting het strand. De sterke groei komt waarschijnlijk door de stikstofdepositie. Al in 2017 concludeerde een onderzoek dat verdere activering van de verstuiwing niet nodig was (Arens et al 2017) maar het proces is sindsdien niet gestopt, mede door de bestrijding van exoten. Het gebied van de Boswachterij wordt niet begraaasd, in tegenstelling tot veel andere duingebieden. Bovendien vindt geen waterwinning plaats.

Beschikbare gegevens

Van de oude onderverdeling in kavels is helaas geen informatie beschikbaar zodat we het moeten doen met totalen tot Duindamseslag (gebied A) en van de Duindamseslag tot de Noraweg (gebied B). Gebied A werd vanaf 1966 t/m 1972 jaarlijks geïnventariseerd en daarna van 1978 t/m 1983 tezamen met gebied B. Vanaf 2021 zijn de kavels 4 t/m 13 ieder jaar onderzocht. De kavels 1, 2 en 3 worden minder frequent geteld. Vanaf 1983 is overgegaan op tellingen volgens toen nieuwe Sovon BMP-normen. Ook de laatste telling van gebied A en B is zoveel mogelijk volgens deze normen uitgevoerd (Hoek 1984). De plot

Noordduinen-west werd vanaf 1984 tot en met 1997 geïnventariseerd. Na een aantal jaren stilstand is deze inventarisatie weer opgepakt (Mandemaker 2022). De inventarisatie van Noordduinen-oost werd pas in 1989 gestart tot en met 1995. Daarna werd het werk in 2018 vervolgd (Van der Veen 2022). Ook de Noordwijkse Golfclub is door onze vereniging geteld in 1978, 2001, 2007 en 2016. De Golfclub is in 2018 als plot bij Sovon aangemeld en vervolgens ieder jaar geteld (Passchier 2021). Daarnaast, in het kader van de Subsidie-regeling Natuur en Landschap, zijn in de jaren 1998, 2007, 2015 en 2021 vlakdekkende gebiedsinventarisaties uitgevoerd (Zuyderduyn 2022). Deze inventarisaties zijn niet alleen lastig met andere inventarisaties te vergelijken maar ook onderling. Dat komt door wisselende oppervlaktes, grote verschillen in inventarisatie-inspanning en een wisselend aantal algemene soorten dat niet werd geteld (Schaap et al 2022-1). Met enige moeite kon een globaal vergelijkend overzicht worden gemaakt (Schaap et al 2022-2).

Kneu – foto: Jan Hendriks

Tellingen niet zomaar vergelijken

De tellingen van recente jaren 2021, 2022 en 2023 mogen niet zomaar worden vergeleken met die van vóór 1983. De recente inventarisaties zijn volgens het Sovon BMP protocol via AVI-map op een telefoon ingevoerd. Over het aantal vastgestelde soorten bestaat weinig misverstand, hoewel, vroeger werden incidentele waarnemingen minder gauw als broedvogel genoteerd. Relatieve vergelijkingen en indexen stuiten niet op veel bezwaar, mits toegepast binnen eenzelfde telmethodiek. Dat is anders met absolute aantallen. Zo memoreerde Dick Hoek, die lange tijd de tellingen van voor 1984 interpreteerde, daarover (Hoek 1984): “Over de methodiek van voorgaande jaren is niet veel bekend, methode en interpretatie kunnen per kavel verschillen”. Hij constateerde op soortniveau verschillen van min 10 tot min 15 % in vergelijking met de in 1983 geïntroduceerde BMP territoriumkartering. Daarnaast moet rekening worden gehouden met grensgevallen. De handmatige uitwerking zorgde voor een goede afweging. Bij de AVI-map methode is dat heel anders. De BMP-plots, ook als zij aan elkaar grenzen, worden bewaard (en in tabellen gezet) zonder rekening te houden met dubbeltellingen. Deze kunnen voor grote verschillen zorgen, gemiddeld 12 % (Schaap et al 2022) zoals uit een vergelijking kwam. Daarnaast zijn kennis en hulpmiddelen veel beter geworden. Er zijn dus nogal wat factoren te

noemen die de positieve verschillen van recente inventarisaties kunnen verklaren. Helaas zijn de meeste oude veldgegevens verloren gegaan zodat een nauwkeuriger onderzoek niet meer mogelijk is. De enige vergelijking die gemaakt kan worden is afkomstig uit de aantekeningen van Ees Aartse die later in AVI-map zijn ingevoerd (de Croock 2023). De veldkaartjes van dit onderzoek uit 1972 betreffen een van de voormalige kavels van de Boswachterij, ter hoogte van afrit 22. Vergeleken met 2022 komt de inventarisatie van 1972 met AVI-map in aantal soorten en territoria veel hoger uit en wijst zodoende op een onderschatting van de oude inventarisaties. Het lijkt gerechtvaardigd om het positieve verschil met vroeger op enkele tientallen procenten, min ca. 30%, in te schatten, met onderling per soort, verschillen. De overgang naar de nieuwe BMP-methode verklaart echter niet de gehele groei van het aantal territoria. De plots Noordduinen-west en Noordduinen-oost zijn vanaf het begin volgens de Sovon BMP-normen geïnventariseerd. Hiervan is af te leiden dat de recente inventarisaties van Noordduinen-west en Noordduinen-oost veel hoger liggen dan in de jaren tachtig. Ook de gebiedskarteringen volgens BMP-normen van 1998, 2007, 2015 en 2021 wijzen op een trendmatige toename van het aantal territoria. De vraag in hoeverre de eenvoud van het inventariseren met een telefoon de aantallen heeft ‘gestimuleerd’ ligt voor de hand, maar kan zonder statistiek niet beantwoord worden.

Dynamiek van de broedvogelstand

Om de veranderingen beter in beeld te brengen, zijn van gebied A twee en van gebied A+B drie perioden, gemiddeld en naast elkaar gezet in de grote tabel aan het einde van dit artikel, zie afbeelding 11. Het gebruik van gemiddelden maakt tellingen onafhankelijker van jaarlijkse afwijkingen en schommelingen. In de tabel zijn van Gebied A drie perioden samengevat en van Gebied A+B twee perioden. Hoewel het aantal soorten met 4 stijgt blijft het aantal territoria van Gebied A, van Northgodreef tot Duindamseslag, gelijk. Dat is 38 jaar later heel anders. Het aantal soorten blijft gelijk, maar het aantal territoria stijgt met 57%. Een vergelijkbare toename, plus 46%, is ook te zien bij de vergelijking van gebied A+B. In de tabel is ook een indeling naar biotoop gemaakt. Daarbij is zo goed mogelijk de indeling van Sierdsema (1995) gevolgd. Er wordt onderscheid gemaakt in soorten van ‘open duin’, ‘struiken en struwelen’, ‘bos, open bos en bosranden’ en ‘diversen’. De laatste groep staat voor alles wat niet in de voorgaande past. Het is soms lastig om die indeling te maken. Een Boomleuwerik kan zowel een open-duin-soort zijn als een vogel van bos en randen.

Broedvogeltellingen, gemiddelden, vergeleken			
Classificatie	Gebied A		Gebied A+B
	Periode 2 vs 1	Periode 3 vs 2	Periode 3 vs 2
Verdwenen	8 (7 onr)	22 (9 onr)	20 (6 onr)
Sterk afgenomen	9 (5 onr)	4 (1 onr)	7
Afgenomen	12 (6 onr)	3	2
Gelijk	8	2	7 (3 onr)
Toegenomen	8	10 (5 onr)	5 (2 onr)
Sterk toegenomen	13 (1 onr)	21	28
Verschenen	12 (9 onr)	18 (10 onr)	20 (12 onr)

Afbeelding 4: Tabel samenvatting van de veranderingen

De Kneu is een echte open-duin-vogel mits laag struweel voorhanden is.

Om de veranderingen samen te vatten is bovenstaande tabel van afbeelding 4 gemaakt. Zodra een soort in één jaar van periode 3 niet voorkomt wordt ‘onregelmatig (onr)’ toegevoegd. Voor de periode 2 en 3 moet een soort minimaal twee keer niet voorkomen om het predicaat ‘onregelmatig’ te krijgen. Een soort heeft een ‘sterke toename’ als hij in de volgende periode meer dan verdubbelt en een ‘sterke afname’ wanneer de soort meer dan halveert. De vrijwel verdwenen soorten Fazant, Veldleeuwerik en Huismus, die vroeger algemeen waren, worden onder de categorie ‘verdwenen’ geplaatst. De Fazant werd in de eerste periode niet geteld, maar daarvoor is een aantal van 50 stuks als vervanging opgenomen. De tabel van afbeelding 4 laat vooral de dynamiek zien. Zelfs een telpauze van 6 jaar levert grote veranderingen op. Soorten verdwijnen en verschijnen in de orde van grootte

Nachtegaal – foto: Jan Hendriks

van 10 tot 25%. Ook blijkt dat onregelmatige broedvogels een grote rol in de dynamiek spelen.

De dynamiek kan ook in beeld gebracht worden door van iedere periode de top 25 te presenteren. Zie hiervoor de tabel van afbeelding 5. Met de blik van nu, zijn de rode-lijst-soorten aangegeven. Op plaats 1 staat de talrijkste soort terwijl het percentage onder aan de lijst aangeeft welk deel van het totaal door de talrijkste 25 soorten wordt gedeeld. De tabel laat opmerkelijke verschuivingen zien. Het aantal rode-lijst-soorten in de top 25 neemt af. De Geelgors is al vanaf 1978 verdwenen. Na 2021 blijven nog drie rode-lijst-soorten over. Verdwenen zijn dan Veldleeuwerik, Tapuit, Huismus, Ringmus, Grauwe Klauwier en Zomertortel. Onder de lijst van 25 algemene soorten zijn van de onregelmatige broedvogels nog meer rode-lijst-soorten te vinden. Nam de Grauwe Vliegenvanger tot 1983 af, inmiddels wordt hij weer in territoria waargenomen. De Ransuil was vroeger een regelmatige broedvogel, verdween, maar is inmiddels weer present in het noordelijke deel. De Grote Lijster nam sterk af, maar is ook weer broedvogel in het noordelijk deel en wordt b.v. regelmatig waargenomen op de greens van de Noordwijkse Golfclub. Opmerkelijk is de positie van de Houtduif in de 2^e periode, op de 1ste plaats. De komst van de Havik en een aanpassing van de soort aan de bebouwde omgeving zorgden in de jaren negentig voor een snelle verandering. De Houtduif komt in de recente jaren niet meer in de lijst voor.

Veranderingen in de broedvogelstand

De overzichtstabel van afbeelding 11 laat zien dat er totaal 92 soorten ooit als broedvogel zijn geregistreerd. Daarvan veel onregelmatig. De verschillen tussen de 2^e en 3^e periode van Gebied A en Gebied A+B zijn niet groot. Dat blijkt ook uit de Top 25 ranglijsten. Van gebied A kwam de Geelgors als belangrijkste algemene broedvogel niet terug in de 2^e periode. Daarnaast een aantal onregelmatige broeders zoals Boerenzwaluw, Bonte Vliegenvanger, Casarca, Goudhaan, Kruisbek, Staartmees en Steenuil. De Geelgors had geprofiteerd van de kapvlaktes en verdween ook elders in West-Nederland in rap tempo. Boomkruiper, Glanskop en Zwarte Kraai vestigden zich als regelmatige broedvogel, zij het met lage aantallen.

Van het gebied A+B, (1978 – 1983), ‘verdwenen’ 255 territoria (23%). Daarvoor in de plaats ‘verschenen’ slechts 39 territoria (2,4%) in de 3^e periode (2021 t/m 2023). Dat betekent dat de groei van de vogelbevolking vooral gezocht moet worden in de toename van de ‘blijvers’. Daaronder zitten nogal wat vogels van bos en bosranden. Niet onlogisch als het ouder en meer gevarieerd worden van het bos in ogenschouw wordt genomen. Vooral de overgebleven struweelvogels doen het goed. Nachtegaal, Roodborsttapuit, Heggenmus, Braamsluiper en Sprinkhaanzanger zijn sterk toegenomen.

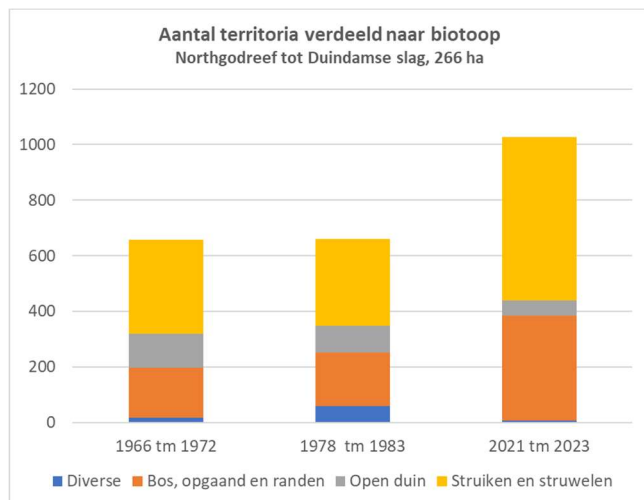
Talrijkste broedvogels per periode				
Rang	Gebied A		Gebied A+B	
	Periode 1 1966 tm 1972	Periode 2 1978 tm 1983	Periode 2 1978 tm 1983	Periode 3 2021 tm 2023
1	Merel	Houtduif	Houtduif	Heggenmus
2	Kneu	Fitis	Fitis	Vink
3	Fitis	Huisumus	Huisumus	Tjiftjaf
4	Houtduif	Kneu	Kneu	Fitis
5	Fazant	Heggenmus	Heggenmus	Roodborst
6	Heggenmus	Merel	Merel	Koolmees
7	Veldleeuwerik	Veldleeuwerik	Veldleeuwerik	Winterkoning
8	Grasmus	Nachtegaal	Koolmees	Grasmus
9	Boompieper	Spreeuw	Roodborst	Nachtegaal
10	Zanglijster	Tapuit	Winterkoning	Merel
11	Tapuit	Graspieper	Nachtegaal	Pimpelmees
12	Roodborst	Roodborst	Graspieper	Zwartkop
13	Nachtegaal	Koolmees	Spreeuw	Kneu
14	Winterkoning	Winterkoning	Tapuit	Houtduif
15	Koolmees	Zomertortel	Zomertortel	Graspieper
16	Geelgors	Grasmus	Wilde eend	Boomkruiper
17	Gekr. Roodstaart	Boompieper	Grasmus	Gr. Bonte Specht
18	Huisumus	Tjiftjaf	Tjiftjaf	Zanglijster
19	Ringmus	Ekster	Ekster	Boomleeuwerik
20	Groenling	Fazant	Fazant	Braamsluiper
21	Graspieper	Ringmus	Turkse Tortel	Glanskop
22	Spreeuw	Wilde Eend	Boompieper	Roodborsttapuit
23	Tjiftjaf	Turkse Tortel	Gaai	Boompieper
24	Vink	Gaai	Groenling	Gaai
25	Zomertortel	Zanglijster	Ringmus	Zwarte Kraai
Van totaal	99,0%	92,0%	88,8%	92,7%

Afbeelding 5: Tabel rang talrijkste soorten per periode

De Grasmus neemt eerst af om daarna sterk toe te nemen. De Boompieper neemt in het zuidelijke deel sterk af en blijft in het noordelijke deel (A+B) stabiel. De Kneu lijkt af te nemen. De Fitis neemt niet af, zoals in andere duingebieden wel het geval is, maar lijkt stabiel te blijven. De ontwikkelingen wijzen op toename en dichter worden van hoog en laag struweel. Met name de Nachtegaal houdt van dicht struweel. Zijn zeer sterke toename komt door de groei van dichte Duindoorn-complexen met name in de zeereep.

De vogels van het ‘open duin’ doen het ronduit slecht. Veldleeuwerik, Tapuit, Wulp, Kievit, Patrijs en Wilde Eend als belangrijkste vertegenwoordigers van deze groep zijn in het gebied in de 3^e periode uitgestorven of bijna uitgestorven mede door toedoen van de Vos. Ook de minder talrijke soorten van deze groep zijn verdwenen. De ontwikkelingen per biotoop zijn in afbeelding 6 in beeld gebracht.

Afbeelding 6: Grafiek indeling naar biotoop

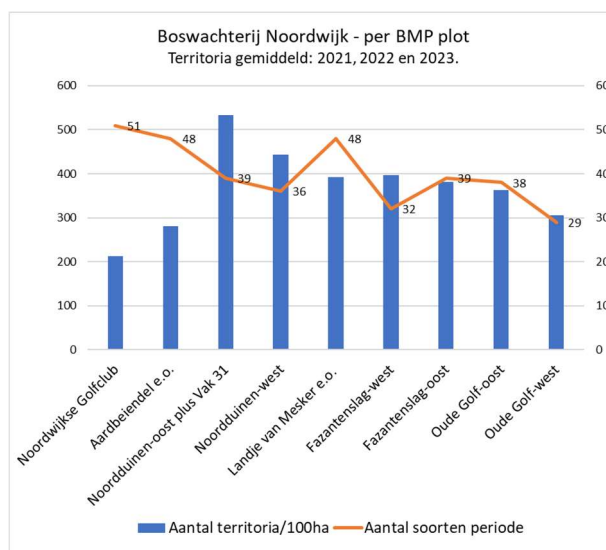
In de 1^e en 2^e periode is het aantal territoria stabiel maar het aantal ‘diverse’ neemt toe ten koste van soorten van het ‘open duin’ en ‘struiken en struwelen’. In recente jaren, de 3^e periode, zien we een verdere afname van de ‘open duin’ soorten en groei van de soorten van ‘bos en randen’ en van ‘struiken en struwelen’. Deze laatste groep is naar verhouding sterker gegroeid. De groep ‘diverse’ is vrijwel verdwenen omdat de sterk toegenomen Huismus in de 3^e periode niet meer voorkomt. De Huismus deed het goed rond de huizen en gebouwen in de Boswachterij en langs Duinweg en Randweg. In de groep ‘open duin’ leggen alleen Graspieper en Boomleeuwerik nog enig gewicht in de schaal. Het verschil in het aantal soorten tussen Gebied A en A+B en de groei in de 3^e periode komt vrijwel geheel voor rekening van de groep ‘bos, opgaand en randen’.

Blauwborst – foto: Jan Hendriks

Alleen Blauwborst en Goudvink hebben zich in de groep ‘struiken en struwelen’ gevestigd. Meer verstuing zorgde voor steilranden en net als in de AWD vestigen zich daar Oeverzwaluwen, met twijfelachtig succes, in de groep ‘open duin’. De sporadisch voorkomende Steenuil en Torenvalk,

net als de regelmatig broedende Ransuil verdwenen. Buizerd, Havik en Bosuil kwamen ervoor terug. De Ransuil wordt gelukkig recent weer waargenomen en heeft zich waarschijnlijk weer gevestigd. Bijzonder zijn de baltsvluchten van de Houtsnip die in een paar plots worden waargenomen. Uniek is dat de Nachtzwaluw, sinds 2020, in twee plots is verschenen. Het is te hopen dat hij zich blijvend zal vestigen. De Houtsnip werd overigens in de jaren zeventig al op dezelfde plek waargenomen! Niet alle inventarisatieplots zijn hetzelfde. Ze hebben allemaal hun eigen kenmerken. Als de resultaten met elkaar worden vergeleken, levert dat de grafiek op van afbeelding 7 waarin per plot het aantal territoria per 100 ha wordt uitgezet. Te zien is dat het bosrijke gebied Noordduinen-oost verreweg de meeste territoria kent. De meeste soorten zijn echter te vinden in plots waarin zowel open duin, struweel en bos te vinden is. Het aantal soorten dat tot broeden komt, neemt toe naarmate de afstand tot de Northgodreef groter wordt! Minder territoria zijn te vinden in het Aardbeidendel vanwege veel grijs duin en de Noordwijkse Golfclub vanwege de oppervlakte aan ‘greens’. De plots Oude Golf-west en Oude Golf-oost doen het wat minder, waarschijnlijk vanwege de intensieve recreatie direct naast de Northgodreef en de vele honden die daar rondlopen. Noordduinen-west is bekend vanwege de hoogste dichtheden aan struweelvogels zoals Nachtegaal en Grasmus.

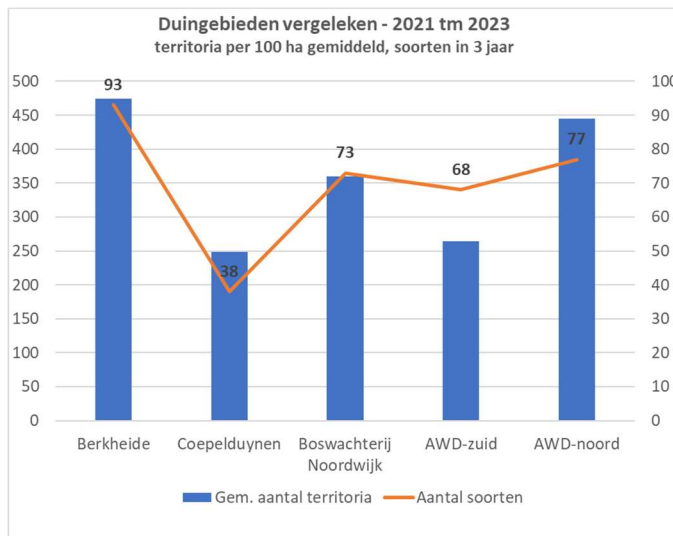
Afbeelding 7: Grafiek resultaten per BMP-plot

Boswachterij vergeleken

Omdat dezelfde BMP-telmethode wordt gebruikt in andere dungebieden kan ook een vergelijkend overzicht worden gepresenteerd. In de grafiek van afbeelding 8 zijn van 5 bekende dungebieden de dichtheden en aantal soorten naast elkaar gezet. Deze gebieden zijn in zijn geheel of voor een groot deel (AWD-zuid, 300 van de 1000 ha) gedurende de laatste drie jaar op broedvogels geïnventariseerd. Helaas wordt van AWD-noord maar een klein deel geïnventariseerd. Van de 2400 ha was dat in 2021 t/m 2023 slechts 312 ha en dan moesten er nog een paar ontbrekende getallen door interpolatie worden toegevoegd. De Boswachterij zit duidelijk in het midden, qua dichtheid en aantal soorten. Dat is niet slecht voor een gebied met intensieve recreatie, waar nauwelijks water te vinden is.

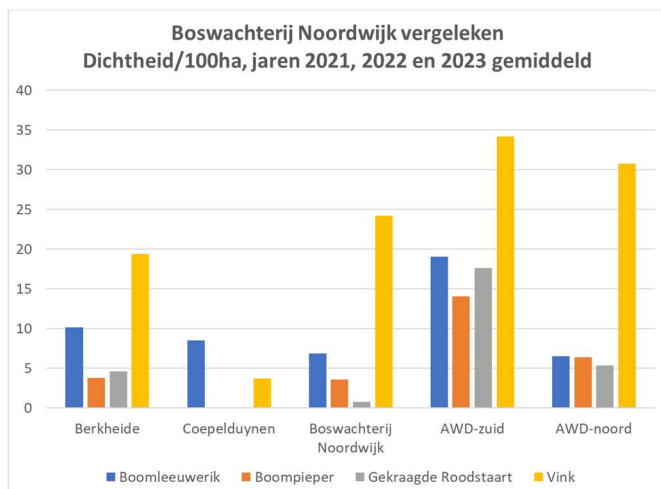

Dat de zuidelijke AWD laag scoort is naar alle waarschijnlijkheid te wijten aan het grote aantal Damherten waardoor veel laag struweel is verdwenen. Hoewel het ontbreken van een afgesloten zeereep daar ook debet aan kan zijn (Schaap 2023).

Afbeelding 8: Grafiek vergelijking duingebieden

De Coepelduynen zijn kaler, hebben veel minder struweel en geen bos, zodat ze het moeten hebben van duinsoorten zoals Fitis, Nachtegaal, Grasmus, Kneu en Heggenmus. In dat opzicht doen ze het niet slecht zoals de tabel van afbeelding 10 laat zien. Dat Berkheide hoog scoort, ligt vooral aan de verschillende biotopen die er te vinden zijn zoals oud bos (Panbos), infiltratieplassen en veel dicht struweel. Daardoor komen er ook veel watergebonden soorten voor. Dat is ook het geval in de noordelijke AWD. Toch zijn er interessante verschillen tussen de gebieden. Zo is het aantal Boomleeuweriken, Boompiepers en Gekraagde Roodstaarten in de Boswachterij erg laag vergeleken met bijvoorbeeld de zuidelijke Amsterdamse Waterleidingduinen. Afbeelding 9 laat een grafiek zien van deze verschillen. Ook ten opzichte van de andere gebieden doen ze het slecht.

Afbeelding 9: Grafiek van 4 soorten in verschillende duingebieden

De Vink is overal doorgedrongen maar de vier soorten doen het vooral goed in de AWD-zuid. Naar alle waarschijnlijkheid vanwege het hoge aantal solitaire bomen, zoals veel Meidoorns in het gebied en de kaal gevreten graslanden daaronder. Waarom de Gekraagde Roodstaart het zo slecht doet in de Boswachterij is raadselachtig en nog niet verklaarbaar.

Soort/Gebied	Berkheide	Coepelduynen	Boswachterij Noordwijk	AWD zuid	AWD noord
Blauwborst	4,0	1,9	1,7	0,1	4,2
Braamsluiper	10,7	6,5	9,9	4,1	10,5
Fitis	40,0	19,6	32,8	21,5	40,7
Grasmus	37,0	29,9	30,6	12,0	16,5
Graspieper	9,3	12,1	6,9	7,5	5,1
Heggenmus	27,4	37,9	38,3	7,6	10,8
Kneu	3,7	0,0	0,8	1,8	6,9
Nachtegaal	27,1	16,2	29,8	4,7	10,1
Roodborsttapuit	6,8	16,2	11,6	1,9	0,9
Sprinkhaanzanger	9,1	19,0	13,0	7,0	3,2
Tapuit	0,0	0,6	0,0	0,1	0,0
Veldleeuwerik	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
Dichtheid/100ha	175	160	176	68	109
Oppervlakte ha	900	161	457	301	312

Afbeelding 10: Tabel soorten van het duin vergeleken

Dat in de Boswachterij de typische duinvogels goed zijn vertegenwoordigd, laat de tabel van afbeelding 10 zien. Ondanks het relatief hoge aandeel gesloten bos van 135 ha doen ze het goed. De afgesloten zeereep is daar zeker debet aan. De tabel laat ook zien dat de Blauwborst in gebieden met water beter is vertegenwoordigd en dat Tapuit en Veldleeuwerik af en toe nog een territorium scoren. Opvallend is het mooie aantal Nachtegalen, Heggenmussen, Roodborsttapuiten en Sprinkhaanzangers. Het aantal Nachtegalen is zelfs hoger dan in Berkheide!

Heggenmus – foto: Jan Hendriks

Samenvatting

Door de jaren heen heeft de Boswachterij zijn aantrekkelijkheid voor broedvogels behouden. De inventarisaties begonnen toen de duinen erg kaal waren. Heel veel dennen waren gekapt vanwege de dennenscheerder, een kever die fataal was voor de Oostenrijkse den. Met het toenemen en dichter worden van de begroeiing neemt het aantal vogels van struiken en struwelen sterk toe. Het overgebleven oude bos aan de

oostrand werd dichter, breidde zich uit, maar werd gevarieerder waardoor ook de soorten van bos en bosranden sterk toenamen. Het verdwijnen van een aantal algemene vogels van het duin, vooral grondbroeders, gebeurde eind jaren zeventig tot in de jaren negentig. De impact daarvan op de oorspronkelijke broedvogelbevolking was groot, maar het gebeurde ook in andere duingebieden. Veel nieuwe soorten verschenen maar die konden qua aantal niet aan de verdwenen algemene soorten tippen. De groei kwam van de blijvers van struiken en struwelen en ook van bos en bosranden. De vergelijking met vroeger valt veel hoger uit door de conservatieve tellingen tot 1983, desondanks is sprake van sterke groei. Het totaal oordeel valt niet negatief uit, de huidige stand aan broedvogels is zeer goed, neemt trendmatig toe, ondanks de zeer intensieve recreatie. Verder af van de drukke recreatie is de kans op een bijzondere broedvogel een stuk groter dan dichtbij de parkeerterreinen. Het kleinschalige beheer heeft zeker bijgedragen aan de groei en diversiteit van de broedvogelstand. Hopelijk blijft dat zo en kunnen oude en nieuwe soorten zich weer vestigen. Het wachten is nu op de Cetti's Zanger en hopelijk keert ook de Grauwe Klauwier terug. Wie ooit de baltsroep van de Wulp boven het duin heeft gehoord, zal hem altijd blijven missen en wie in het voorjaar Tapuiten in het duin ziet, blijft hopen dat de soort weer als broedvogel terugkeert. Helaas is de kans daarop klein. Gelukkig is de zereep afgesloten waardoor de broedvogelstand daar hoog kan zijn. Bescherming van kwetsbare soorten zoals Nachtzwaluw en Houtsnip kan beter en kan zorgen voor toekomstige continuïteit. De toekomstige grote aanpassingen op het golfterrein tezamen met de geplande natuurontwikkeling, heeft veel potentie en kan bijdragen aan meer variëteit en toename van het aantal vogels.

Woord van dank

De inventarisatiegegevens konden alleen maar tot stand komen door het vele werk van een groot aantal vrijwilligers die ieder jaar weer enthousiast op pad zijn gegaan. Zonder hun inzet zou deze studie niet uitgevoerd kunnen worden. Hartelijk dank daarvoor. Dank ook aan Jelle van Dijk en Gab de Croock die een eerdere versie kritisch hebben doorgenomen en van commentaar hebben voorzien.

Meer lezen en verwijzingen

- Aartse E., W. Baalbergen, A. Cramer, J. van Dijk, J. Glasbergen, D. Hoek, H. van der Linden, J. Moerkerk & C.M.J. Verweij 1973. De Vogels van Noordwijk. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.
- Arens S.M., M. van Til & M. Nijssen 2017. Beheeradvies activering eolische dynamiek duinen van Noordwijk. VNBE, Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren, Driebergen.
- De Croock G.J.A. 2023. Een BMP kavel 50 jaar later. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, De Strandloper 55 (1): 17-18.
- van Dijk J., P.J. Spierenburg en H.J. van Stijn 2011. Tussen tulpen en de zee. Vogels van de Duin- en Bollenstreek. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

- Van Dijk J. & D.M. Hoek 1989. Vogels van Noordwijk en omstreken. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Noordwijk.
- Hoek D. 1981. De Vos weer terug in de duinen. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, De Strandloper, 13 (2): 12-13.
- Hoek D. 1984. Broedvogelinventarisatie Noordduinen 1983. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, De Strandloper 1984 (1): 16-21.
- Mandemaker A. 2022. BMP-Telling Noordduinen-west. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, De Strandloper 54 (1): 20-21.
- Passchier J. & M. Hazenoot 2021. BMP inventarisatie Noordwijkse Golfclub 2020. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, De Strandloper 53 (1): 26-27.
- Schaap L.H.J., C. Zuyderduyn en G.J.A. de Croock 2022. Resultaat Broedvogel Monitoring 2021 Boswachterij Noordwijk en het effect van gebiedsclustering op de resultaten. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Strandloper, 54 (1): 32-34.
- Schaap L.H.J., C. Zuyderduyn en G.J.A. de Croock 2022. Vlakdekkende Broedvogelkartering 2021 Boswachterij Noordwijk vergeleken. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Strandloper, 54 (1): 37-39.
- Schaap L.H.J. 2023. Negatieve broedvogeltrends in de zuidelijke AWD. Fitis 59 (2): 78-85. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, Haarlem.
- Sierdema H., 1999. Broedvogels en Beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB rapport 1995-1. Sovon onderzoeksrapport 1995/04. Staatsbosbeheer/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.
- Van der Veen M. 2022. BMP-Telling Noordduinen-oost 2021. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, De Strandloper 54 (1): 19.
- Zuyderduyn C., L.H.J. Schaap en G.J.A. de Croock 2022. Broedvogels van de Boswachterij Noordwijk 2021. Rapport van Staatsbosbeheer en de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, 26 januari 2022.

Veldleeuwerik – foto: jan Hendriks

Boswachterij Noordwijk Broedvogels		Gebied A - Northgodreef tot Duindamse slag - Gemiddelden					Gebied A+B - Northgodr. tot Noraweg - Gemiddelden		
Soort	Indeling naar biotoop	Periode 1	Periode 2	Vergelijking	Periode 3	Vergelijking	Periode 2	Periode 3	Vergelijking
		1966 tm 1972	1978 tm 1983		2021 tm 2023		1978 tm 1983	2021 tm 2023	
Appelvink	Open bos, bosranden, bos				2,0	verschenen (onr)		7,3	Verschenen
Bergeend	Open duin		0,2	verschenen (onr)		verdwenen (onr)	0,2		Verdwenen (onr)
Blauwborst	Struiken en struwelen				1,3	verschenen (onr)		2,7	Verschenen (onr)
Boerenwaluw	Diverse	0,7		verdwenen (onr)					
Bonte Vliegenvanger	Open bos, bosranden, bos	0,1		verdwenen (onr)					
Boomklever	Open bos, bosranden, bos				2,3	verschenen		3,0	Verschenen
Boomkruiper	Open bos, bosranden, bos		1,2	verschenen	8,7	sterk toegenomen	6,0	36,0	Sterk toegenomen
Boomleeuwerik	Open duin	1,9	3,0	toegenomen	21,7	sterk toegenomen	5,0	31,3	Sterk toegenomen
Boompieper	Open bos, bosranden, bos	26,1	12,2	sterk afgenomen	7,3	afgenomen	18,2	16,3	Gelijk
Boomwalk	Open bos, bosranden, bos		0,2	verschenen (onr)		verdwenen (onr)	0,3		Verdwenen (onr)
Bosrietzanger	Open bos, bosranden, bos		0,2	verschenen (onr)	0,7	toegenomen (onr)	0,3	0,7	Gelijk (onr)
Bosuil	Open bos, bosranden, bos				2,7	verschenen	1,0	4,7	Sterk toegenomen
Braamsluiper	Struiken en struwelen	0,3	1,8	sterk toegenomen	24,3	sterk toegenomen	2,0	31,3	Sterk toegenomen
Buizerd	Open bos, bosranden, bos				2,0	verschenen		3,0	Verschenen
Casarca	Diverse	0,1		verdwenen (onr)				0,3	Verschenen (onr)
Ekster	Open bos, bosranden, bos	2,3	10,3	sterk toegenomen	4,7	sterk afgenomen	20,2	5,7	Sterk afgenomen
Fazant	Open duin	50,0	9,7	sterk afgenomen	0,3	verdwenen (onr)	20,2	0,7	verdwenen
Fitis	Struiken en struwelen	58,6	71,2	toegenomen	77,7	toegenomen	106,8	104,0	Gelijk
Fluiter	Open bos, bosranden, bos	0,4	0,2	afgenomen (onr)		verdwenen	0,2	0,3	Gelijk (onr)
Gaai	Open bos, bosranden, bos	1,9	6,5	sterk toegenomen	9,0	toegenomen	15,2	14,0	Gelijk
Geelgors	Open bos, bosranden, bos	10,7		verdwenen					
Gekraagde Roodstaart	Open bos, bosranden, bos	10,7	0,3	sterk afgenomen (onr)	1,0	toegenomen (onr)	1,0	3,3	Sterk toegenomen
Glanskop	Open bos, bosranden, bos		1,0	verschenen	6,7	sterk toegenomen	1,5	22,3	Sterk toegenomen
Goudhaan	Open bos, bosranden, bos	0,1		verdwenen (onr)	0,3	verschenen (onr)	0,2	0,7	Gelijk (onr)
Goudvink	Struiken en struwelen							0,3	Verschenen (onr)
Grasmus	Struiken en struwelen	26,4	14,8	afgenomen	74,0	sterk toegenomen	23,0	97,0	Sterk toegenomen
Graspieper	Open duin	8,3	19,7	sterk toegenomen	28,3	toegenomen	33,0	36,7	Gelijk
Grauwe Gans	Diverse				0,7	verschenen (onr)		0,7	Verschenen (onr)
Grauwe Klauwier	Open bos, bosranden, bos	3,4	0,3	sterk afgenomen (onr)		verdwenen	0,8		Verdwenen (onr)
Grauwe Vliegenvanger	Open bos, bosranden, bos	1,7	0,5	sterk afgenomen (onr)	0,7	toegenomen (onr)	1,0	2,7	Sterk toegenomen
Groene Specht	Open bos, bosranden, bos	0,3	1,3	sterk toegenomen	1,3	gelijk (onr)	4,3	2,3	Afgenomen
Groenling	Open bos, bosranden, bos	8,4	6,2	afgenomen	3,0	afgenomen (onr)	15,0	6,0	Sterk afgenomen
Grote Bonte Specht	Open bos, bosranden, bos	1,4	3,3	sterk toegenomen	14,7	sterk toegenomen	7,8	34,0	Sterk toegenomen
Grote Lijster	Open bos, bosranden, bos	4,6	1,2	sterk afgenomen (onr)		verdwenen	2,3	5,3	Sterk toegenomen
Halsbandparkiet	Open bos, bosranden, bos				1,7	verschenen		3,3	Verschenen
Havik	Open bos, bosranden, bos				0,7	verschenen (onr)		1,3	Verschenen (onr)
Heggenmus	Struiken en struwelen	35,0	37,7	gelijk	95,3	sterk toegenomen	57,7	121,0	Sterk toegenomen
Holenduif	Open bos, bosranden, bos		0,2	verschenen (onr)	0,7	toegenomen (onr)	0,5	2,0	Sterk toegenomen
Houtduif	Open bos, bosranden, bos	52,0	71,5	toegenomen	24,3	sterk afgenomen	128,2	37,0	Sterk afgenomen
Houtsnip	Open bos, bosranden, bos		0,3	verschenen (onr)	2,3	sterk toegenomen	1,2	3,3	Sterk toegenomen
Huismus	Diverse	10,3	50,3	sterk toegenomen	0,3	verdwenen (onr)	71,3	0,3	Verdwenen
Kauw	Open bos, bosranden, bos				1,0	verschenen (onr)	0,2	1,0	Toegenomen (onr)
Kievit	Open duin	2,7	1,5	afgenomen		verdwenen	3,8		Verdwenen
Kleine Bonte Specht	Open bos, bosranden, bos				1,0	verschenen (onr)		5,0	Verschenen
Kleine Karekiet	Diverse				2,0	verschenen		2,0	Verschenen
Kleine Plevier	Open duin				0,3	verschenen (onr)		0,3	Verschenen (onr)
Kneu	Struiken en struwelen	64,4	50,3	afgenomen	31,0	afgenomen	69,2	41,3	Afgenomen
Koekoek	Struiken en struwelen	1,3	5,2	sterk toegenomen	1,3	sterk afgenomen	8,3	2,7	Sterk afgenomen
Koolmees	Open bos, bosranden, bos	13,0	19,0	toegenomen	63,3	sterk toegenomen	43,8	101,0	Sterk toegenomen
Kruisbek	Open bos, bosranden, bos	0,1		verdwenen (onr)				0,3	Verschenen (onr)
Kuifleeuwerik	Open duin		1,0	verschenen (onr)		verdwenen	1,0		Verdwenen (onr)
Kuifmees	Open bos, bosranden, bos	1,4	0,7	afgenomen (onr)	4,0	toegenomen	1,5	11,0	Sterk toegenomen
Kwartel	Open duin							0,3	Verschenen (onr)
Meerkoet	Diverse				1,0	verschenen		1,3	Verschenen (onr)
Merel	Struiken en struwelen	65,0	35,3	afgenomen	51,7	toegenomen	56,8	84,3	Toegenomen
Nachtegaal	Struiken en struwelen	16,9	26,3	toegenomen	79,0	sterk toegenomen	33,2	94,3	Sterk toegenomen
Nachtzwaluw	Open bos, bosranden, bos				1,7	verschenen		2,3	Verschenen
Nijlgans	Diverse				1,0	verschenen (onr)		2,3	Verschenen
Oeverzwaluw	Open duin				1,7	verschenen (onr)		1,7	Verschenen (onr)
Paapje	Open duin	0,9	0,2	afgenomen (onr)		verdwenen	0,2		Verdwenen (onr)
Patrijs	Open duin	1,7	2,0	toegenomen		verdwenen	3,2		Verdwenen
Pimpelmees	Open bos, bosranden, bos	0,9	4,2	sterk toegenomen	38,3	sterk toegenomen	9,3	67,7	Sterk toegenomen
Putter	Open bos, bosranden, bos	0,3	0,2	afgenomen (onr)	2,3	sterk toegenomen	0,3	4,3	Sterk toegenomen
Ransuil	Open bos, bosranden, bos	1,0	0,7	afgenomen (onr)		verdwenen (onr)	3,7	0,7	Sterk afgenomen
Ringmus	Open bos, bosranden, bos	9,0	8,0	gelijk		verdwenen	12,5		Verdwenen
Roodborst	Struiken en struwelen	18,3	19,2	gelijk	58,0	sterk toegenomen	40,7	102,0	Sterk toegenomen
Roodborsttapuit	Struiken en struwelen	5,7	6,2	gelijk	13,0	sterk toegenomen	11,0	22,0	Sterk toegenomen
Scholekster	Open duin		0,3	verschenen (onr)		verdwenen (onr)	2,0		Verdwenen
Spotvogel	Struiken en struwelen	0,4	1,7	sterk toegenomen (onr)		verdwenen	2,0		Verdwenen
Spreeuw	Open bos, bosranden, bos	8,1	21,5	sterk toegenomen		verdwenen	32,3	0,3	Verdwenen
Sprinkhaanzanger	Struiken en struwelen	2,3	0,7	sterk afgenomen (onr)	4,7	sterk toegenomen	1,5	5,3	Sterk toegenomen
Staatmees	Open bos, bosranden, bos	0,6		verdwenen (onr)	2,7	verschenen	0,7	3,3	Sterk toegenomen
Steenuil	Diverse	0,3		verdwenen (onr)			0,5		Verdwenen
Tapuit	Open duin	21,3	20,8	gelijk		verdwenen	29,7		Verdwenen
Tijftjaf	Open bos, bosranden, bos	7,6	10,8	toegenomen	66,7	sterk toegenomen	22,5	109,7	Sterk toegenomen
Torenavalk	Diverse	0,3	0,3	verschenen (onr)		verdwenen (onr)	0,3		Verdwenen (onr)
Tuinfluit	Open bos, bosranden, bos	4,0	3,2	gelijk	4,0	gelijk	5,2	7,0	Toegenomen
Turkse Tortel	Diverse	5,7	7,0	gelijk	1,3	sterk afgenomen (onr)	19,7	2,3	Sterk afgenomen
Veldleeuwerik	Open duin	32,0	28,7	afgenomen	0,7	verdwenen (onr)	44,7	0,7	Verdwenen
Vink	Open bos, bosranden, bos	6,6	1,8	sterk afgenomen	51,7	sterk toegenomen	7,3	110,3	Sterk toegenomen
Vuurgoudhaan	Open bos, bosranden, bos							0,7	Verschenen (onr)
Wielewaal	Open bos, bosranden, bos							0,7	Verschenen (onr)
Wilde eend	Open duin	2,0	7,2	sterk toegenomen		verdwenen	24,3	1,0	Sterk afgenomen
Winterkoning	Struiken en struwelen	15,3	18,3	toegenomen	60,3	sterk toegenomen	35,7	99,3	Sterk toegenomen
Witte Kwikstaart	Open duin	0,4	0,2	afgenomen (onr)	0,7	toegenomen (onr)	1,3	2,7	Toegenomen
Wulp	Open duin	0,7	0,7	verschenen (onr)		verdwenen (onr)	3,0		Verdwenen
Zanglijster	Struiken en struwelen	22,0	6,2	sterk afgenomen	15,7	sterk toegenomen	10,5	32,0	Sterk toegenomen
Zomertortel	Struiken en struwelen	6,6	17,2	sterk toegenomen		verdwenen	27,3		Verdwenen
Zwarte Kraai	Open bos, bosranden, bos		2,7	verschenen	8,3	sterk toegenomen	3,8	12,7	Sterk toegenomen
Zwarte Mees	Open bos, bosranden, bos						0,2	1,0	Toegenomen (onr)
Zwarte Specht	Open bos, bosranden, bos						0,2		Verdwenen (onr)
Zwartkop	Open bos, bosranden, bos	4,1	5,5	gelijk	37,3	sterk toegenomen	9,8	66,7	Sterk toegenomen
Aantal soorten in periode		58	62		61		69	73	
Aantal territoria, gemiddeld		658	660		1.026		1.128	1.645	

Afbeelding 11: Samenvattende tabel van de inventarisaties Boswachterij Noordwijk. Per periode gemiddeld. Onregelmatige broedvogel = onr

Waarnemingen juli, augustus, september 2023

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Grijze Wouw nieuw voor Noordwijk

Op 12 augustus dook er een nieuwe soort voor ons waarnemingsgebied op in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Cecile Bleijs fotografeerde er om half zeven 's avonds een onmiskenbare Grijze Wouw die door het Haasveld naar het zuidoosten vloog. Even daarna bleek dat het niet om een passant ging maar dat de vogel verbleef in het gebied. Reinder Genuit vond de vogel terug in Starrenbroek, waar deze aan het jagen was. Tot aan zonsondergang zwierf de vogel rond over Starrenbroek en de Westhoek, al jagend en biddend. De volgende ochtend was de vogel nog steeds aanwezig. In de loop van de ochtend schoof hij wat op naar het noorden, om uiteindelijk even na tien in noordelijke richting te verdwijnen.

De Grijze Wouw is een langverwachte nieuwe soort voor Noordwijk. De waarnemingen in Nederland zitten in een sterk stijgende lijn. Tien jaar geleden stond hij nog bekend als dwaalgast, met maar een paar waarnemingen. Sinds 2014 wordt hij elk jaar gezien en dat is inmiddels in alle maanden van het jaar zo. De meeste waarnemingen zijn van maart tot mei en van augustus tot november. Tot nu toe was de kuststreek nog niet rijk bedeed met Grijze Wouwen. Ze lieten ons letterlijk links liggen, en vlogen tussen de 'hotspots' Zeeland, de Veluwe en het noordoosten van het land. De Grijze Wouw is een van de soorten die vanuit het zuiden in opmars is. Vanuit het zuidwesten van het Iberisch Schiereiland heeft hij zich in 1990 gevestigd in zuidwest-Frankrijk, waar de populatie sterk groeit. Sindsdien zijn er ook meer en meer waarnemingen elders in West-Europa. De Grijze Wouw is een opportunist die al zwerfend grote afstanden af kan leggen op zoek naar goede voedselgebieden. Het is een van de weinige roofvogels die meer dan één legsels per jaar kan groot brengen. Als de omstandigheden goed zijn, doen ze dat zelfs jaarrond. Daarin tonen ze zich als een van origine tropische soort, met de kern van de verspreiding in Afrika en zuid- en zuidoost-Azië. Maar een tropische soort die inmiddels ook een stevige voet aan de grond begint te krijgen in het westen van Europa. De eerste Grijze Wouw was langverwacht. Hoe lang zullen de volgenden op zich laten wachten?

Grijze Wouw – 13 augustus 2023 Amsterdamse Waterleidingduinen - Vinkebaandriften / Franse Vlak © Wijndeldt Boelema

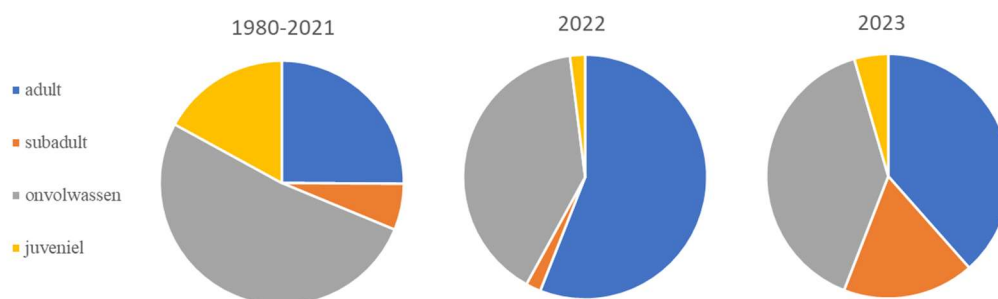
Jaar twee van de vogelgriep

Na een desastreus jaar voor Grote Sterns, Jan Van Genten en Grote Jagers was het de vraag wat er in 2023 zou gaan gebeuren. Zou de vogelgriep verdere slachtoffers eisen? Kunnen deze soorten herstellen van de klap? Het werd dit broedseizoen in elk geval duidelijk dat de vogelgriep nog niet weg is. Dit keer waren het met name Kokmeeuwen en Visdieven die getroffen werden. In een aantal kolonies in het Deltagebied en op de Wadden trad vanaf begin juni massale sterfte op. Maar het virus kwam niet terug in de Grote Stern kolonies. Dit mede doordat terreinbeheerders zeer alert waren op het onmiddellijk verwijderen van dode vogels. Dat bleek vorig jaar een beproefde methode om de verspreiding van het virus in te dammen. Gelukkig bleken er weer duizenden Grote Sterns tot broeden te komen. De locaties waar vorig jaar sterfte was, lieten ze daarbij links liggen. De totale broedpopulatie kelderde met ongeveer de helft. Het herstel zal jaren in beslag gaan nemen, want Grote Sterns brengen tijdens hun relatief lange levensduur gemiddeld maar één jong in de twee jaar groot. Toch viel het na de massale sterfte van vorig jaar enigszins mee hoe goed bezet de nieuw gevormde kolonies waren. De populatie blijkt veerkracht te hebben. Niet alleen zullen overlevers immuniteit tegen het virus hebben opgebouwd, ook blijkt er een reservoir van niet-broedende vogels aanwezig. Dat zijn jonge vogels, die normaal gesproken niet tot broeden komen vanwege de concurrentie met oudere, ervaren vogels. Deze hebben nu massaal de open gevallen plekken opgevuld. In Noordwijk zagen we het herstel ook in de zeevloedtellingen terug. Zaten vorig jaar de aantallen in juli tot september ver onder het langjarige gemiddelde, dit jaar kwamen ze weer in de buurt. Daar moet wel bij opgemerkt worden dat de populatie de laatste tientallen jaren gestaag was gegroeid. Dit was na de ineenstorting van de populatie in de jaren zestig als gevolg van giftige stoffen. De aantallen zitten nu weer op het niveau van de jaren tachtig en er is dus opnieuw een lange weg te gaan voor de Grote Stern.

Bij de Jan Van Genten waren de berichten vergelijkbaar. Ondanks dat de grootste kolonie Bass Rock vorig jaar bijna was leeg geveegd, duiden de eerste berichten er op dat weer de helft van de plekken is bezet. Ook hier zijn het vooral jonge vogels die zich vestigen. Dat er ook oudere vogels de besmetting hebben doorgemaakt en het hebben overleefd is op een bijzondere manier te zien aan de kleur van de ogen. Bij herstelde vogels is de felblauwe iris voor een deel zwart gekleurd. Dat er veel vogels zijn verdwenen zien we ook in de zeevrekantallen van juli en augustus. De aantallen waren zelfs nog lager dan in het rampjaar van 2022. Maar groot was de verbazing toen vanaf midden september het aantal genten de lucht in schoot. Op 25 september vlogen er 984 Jan Van Genten langs. Alleen in 2002 was er een dag waarop er meer waren gezien in september. Ondanks de afname van de populatie verbleven er dus, verrassend genoeg, meer Jan Van Genten in de zuidelijke Noordzee dan in andere jaren. In de leeftijdsverdeling van de waargenomen vogels zijn de sporen die de vogelgriep heeft getrokken wel terug te zien. In de figuur staat links de gemiddelde verdeling over leeftijdsgroepen sinds 1980. Gemiddeld maakten de volwassen vogels een kwart uit van de aantallen. Ongeveer de helft van de vogels was onvolwassen (2^e of 3^e jaars), met daarnaast een heel klein aantal subadulten (4^e jaars). Het aantal juvenielen, dat wil zeggen jongen van het broedseizoen van dat jaar, maakten gemiddeld 15% uit. In het vogelgriepjaar 2022 vlogen er nauwelijks juveniele vogels uit en waren er ook weinig onvolwassen vogels. Wellicht waren deze de Noordzee ontvlucht tijdens de piek van de vogelgriep. De adulten die de vogelgriep overleefd hadden, maakten in 2022 dus de meerderheid uit. Dit jaar zien we het aandeel juvenielen weer voorzichtig toenemen en zijn de onvolwassen vogels weer met een normaal aandeel aanwezig. Opvallend is het grote aandeel subadulten, veel meer dan in een van de jaren daarvoor. Waarschijnlijk zien we hier de nieuw gevestigde vogels die in de kolonies de open plekken van de weggevallen adulte vogels hebben ingenomen. Nu er voor hen plek is, zijn ze blijkbaar prominenter aanwezig in de Noordzee.

Figuur 1: Leeftijdsverdeling Jan Van Genten Noordwijk 1980-2023

De Grote Jagers zijn de andere hoofdrolspeler in de virusuitbraak in 2022. In de loop van jaren waren we door de groei van de populatie steeds meer Grote Jagers gaan zien. Zo vlogen er op 22 september op één dag 10 langs. In 2021 kwam het totaal voor de hele herfst op één vogel (in september). Dit jaar passeerden er twee in september. De Grote Jagers hebben waarschijnlijk een nog langere weg naar herstel te gaan dan de Jan Van Genten en de Grote Sterns.

Grote Stern - 1 augustus 2023 Noordwijkerhout - Noordwijkerhoutsche Geest © René van Rossum

Alk - 29 september Strand – Katwijk aan Zee © René van Rossum

Alken voor de kust

Een Alk in juli is een zeldzaamheid. Op dat moment zitten ze in de kolonies op de rotskusten van Noordwest-Europa en niet in ons zandige kustgebied. De verdwaalde Alk die op 25 juli langs de zeetrekhut vloog was een bijzondere waarneming. Eerder zwom er ook al één in zee op 19 juli voor de Coepelduynen. Mogelijk was dit dezelfde vogel die voor onze kust verbleef. Het lijkt er op dat het niet goed met hem is afgelopen. Op 8 augustus spoelde er een dode Alk aan op het strand van Langevelderslag. Dit was net als de vogel van 25 juli een adult. Deze waarnemingen kregen een onverwacht vervolg met vroege waarnemingen in september. Incidenteel kan er dan al eens een Alk voor de kust verschijnen, maar dat is zeker niet jaarlijks. De eerste waarneming was op 15 september. Vanaf 23 september volgden er tientallen ongedetermineerde Alk/Zeekoeten. Op afstand of met slecht licht zijn de soorten niet uit elkaar te houden. Deze waren niet eerder zo vroeg. Met 91 vogels op 24 september verbeterde het maandrecord voor september en dat gebeurde nog eens op 25 september met 204 Alk/Zeekoeten. Daarna werd duidelijk dat het waarschijnlijk vrijwel allemaal om Alken ging. Op 29 september was van de herkenbare vogels 90% Alk en 10% Zeekoet. Er verschenen ook groepjes Alken in zee, zoals bijvoorbeeld 6 vogels op 26 september, rustig dobberend en poetsend vlak achter de branding.

Met deze onverwachte influx van Alken gingen de gedachten ook uit naar 2021. Toen ging een vroege aankomst samen met een ‘wreck’, dat wil zeggen een grote stranding van dode vogels rond de hele Noordzee. De oorzaak was voedselgebrek in de noordelijke Noordzee rond de broedkolonies, waardoor de vogels in slechte conditie raakten en moesten uitwijken naar andere gebieden. Ook op het strand van Noordwijk spoelden die winter dode Alken en Zeekoeten aan. Dit jaar bleven alarmerende berichten van de Britse kust uit. Maar kort na dit kwartaal, op 4 oktober, begonnen de eerste Alken en ook enkele Zeekoeten aan te spoelen op het Noordwijkse strand. Ook van de Waddeneilanden kwamen alarmerende berichten van grote aantallen dode vogels. De Noordwijkse vogels betreffen tot nu toe met name adulten, herkenbaar aan de witte dwarsstreep over de snavel. Eerste onderzoek naar de doodsoorzaak van vogels gevonden op de Waddeneilanden door Kees Camphuysen van het NIOZ, liet zien dat de vogels sterk vermagerd waren. Waarschijnlijk hadden ze geleden onder voedselgebrek. Dat de sterfte snel na de aankomst van de vogels op gang komt, duidt er wellicht op dat ze al eerder in slechte conditie waren geraakt. Net als 2021 is het probleem waarschijnlijk al ontstaan bij de broedgebieden in de buurt. Op de vlucht en op zoek naar voedselgebieden zijn ze vervolgens bij ons voor de kust terecht gekomen. Als oorzaak van het voedselgebrek wordt gedacht aan de opwarming van het zeewater in de Noordzee. De abnormaal hogere temperatuur van het zeewater zet het ecosysteem van de Noordzee op de kop. Als gevolg hiervan zien we de laatste jaren steeds vaker afwijkende verschijnselen optreden. Dit keer zijn het de Alken die het zwaar te verduren hebben. Hopelijk is hun vlucht naar onze kust niet voor niets en vinden ze hier een voedselbron om aan te kunnen sterken.

Bollenland onder water

Er stond dit jaar maar één perceel bollenland onder water. Dit lag in de Noordwijkerhoutsche Geest, aan het Westeinde van Noordwijkerhout. Het perceel was groot en goed te overzien vanaf de weg. Van 7 juli t/m 31 augustus stond er water op het perceel ter bestrijding van bodemziektes. Zoals gebruikelijk duurt het even voordat een perceel 'op gang' komt en vogels aantrekt. In juli werd het beeld vooral bepaald door broedvogels uit de omgeving: een grote groep Visdieven (maximaal 408 op 18 juli JD) en enkele Tureluurs en Grutto's. Oeverlopers vinden al snel interessante voedselplekken langs de randen van het perceel en waren vanaf het begin met enkele vogels aanwezig, met een maximum van 13 op 15 augustus (RR). Eind juli en begin augustus waren Zwarte Stern en Grote Stern onverwachte gasten. Deze verschijnen niet vaak op onder water gezet bollenland. Van 31 juli t/m 14 augustus waren 1-2 Zwarte Sterns aanwezig. Op 2 augustus zaten er 2 Grote Sterns (RR) en op 4 augustus zelfs 12 (GC). Rond 10 augustus begon het een vaste plek te worden voor doortrekkende steltlopers.

*Bosruiter - 23 augustus 2023 Noordwijkerhout - Noordwijkerhoutsche Geest
© René van Rossum*

Opvallend was het aantal Bosruiters, met regelmatig rond de 10 vogels en op 15 augustus zelfs 15 (CZ ea) een ongekend aantal voor ons waarnemingsgebied. Verder waren Bontbekplevier (maximaal 5 op 19 augustus HO), Bonte Strandloper

(maximaal 3 op 18 augustus EH), Kempphaan (maximaal 7 op 18 augustus EH), Zwarte Ruiter (maximaal 3 op 15 augustus GH MW), Groenpootruiter (maximaal 5 op 18 augustus WBo) en Witgat (6 op 11 augustus RM AM) regelmatig op het perceel aanwezig

Oeverloper – 23 augustus 2023 Noordwijkerhout - Noordwijkerhoutsche Geest © René van Rossum

Schaarse broedvogels

Er was dit kwartaal nog een aantal aanvullingen op het overzicht in de vorige Strandloper van broedgevallen van schaarse soorten in ons waarnemingsgebied. Met nog een aantal waarnemingen in juli kwam het aantal territoria van **Nachtzwaluw** op minimaal drie, in de Noordduinen en in de De Blink (JF ea). In het Langeveld verbleven op 2 juli nog steeds 2 **Fluiters**, een teken dat de eerdere in het voorjaar zingende vogel geen passant was maar waarschijnlijk een broedvogel (AMo SH). Het broedgeval van de **Cetti's Zanger** bij het Oosterduinse Meer werd bevestigd door de waarneming van 2 juvenielen op 4 augustus (CZ). Op 26 juli riepen er 2 **Kwartels** in het grasland bij Sancta Maria (PK). In Kloosterschuur, Rijnsburg was op 21 juli een roepende jonge **Ransuil** aanwezig (MG).

Cetti's Zanger - 4 augustus 2023 Noordwijkerhout - Oosterduinse Meer © Casper Zuyderduyn

Maandoverzicht

juli

De maand juli begon nat en koel. Op 5 juli passeerde de zeer zware storm Poly, een van de zwaarste zomerstormen van de afgelopen 50 jaar. Daarna draaide de wind naar het oosten en waren er tot de 19^e warme perioden, afgewisseld met storingen die onweersbuien brachten. Het laatste deel van de maand was het vooral grijs en regenachtig met een westelijke tot noordelijke stroming.

Op 1 juli streken er 2 **Reuzensterns** neer op het strand bij Uitwatering Katwijk (AM). Een **Lachstern** trok op 25 juli over de Noordduinen (BS). Op 21 juli vlogen 4 **Raven** over de binnenduinstrand van het Langeveld (IM). Op 3 juli verscheen de eerste juveniele **Lepelaar** in de Hogeveense Polder (MM). Op 8 juli vloog de eerste **Grote Zilverreiger** van het najaar langs de zeetrekhut naar zuid (JD). Daar passeerde op 7 juli een groepje van 4 **Zomertalingen** en 18 **Zwartkopmeeuwen** (JD DT HO). Op 18 juli was er een grote doortrekgolf van **Kokmeeuwen** met 3550 vogels (JD). Op 30 juli vlogen er 3 **Middelste Zaagbekken** langs (JD DT HO). Op 31 juli liep er een **Krombekstrandloper** op het strand bij de Duindamse Slag (JB). De eerste **Oeverloper** van het najaar liep op 8 juli bij de Binnenwatering Katwijk (AM). Een vroege **Grote Gele Kwikstaart** vloog op 9 juli over de binnenduinstrand van het Langeveld (PN). Op 19 juli zat er een **Zomertortel** in de Noordzijdepolder (RJ). Tussen 2 en 13 juli vlogen er regelmatig **Kruisbekken** over de duinen en over Rijnsoever Katwijk (JV ea). Op 15 juli vlogen er 6 **Sijzen** over de binnenduinstrand van het Langeveld (HN).

Van 2 t/m 11 juli waren er 5 waarnemingen van een **Grote Vos**, o.a. op 6 juli in Boerenburg (JHo). Van 9 juli t/m 22 augustus werden er regelmatig één of twee **Rouwmantels** gezien in de zuidelijke AWD en het noordelijke deel van de Noordduinen (PN ea). Op 19 juli zat er een **Rouwmantel** in het Duinpark (JD).

augustus

In augustus zette het koele en natte weer door. Vanaf 10 augustus draaide de wind naar het noordoosten en werd er warme lucht aangevoerd. Het warme zomerweer eindigde in de laatste week waarin lagedrukgebieden en een westelijke stroming opnieuw het beeld bepaalden.

Op 6 augustus vloog er een eerstejaars **Zwarte Ooievaar** over de Noordzijderpolder (GH). Op 20 augustus vloog er eerst één over de zuidelijke AWD (FH), later gevolgd door een waarneming van twee over Polder Hoogeweg (WH). Op 16 en 18 augustus trok er een **Visarend** over Rijnsoever (JHn HV). Op 19 augustus ging er een **Zwarte Wouw** over de binnenduinrand van het Langeveld (HN). In de AWD verbleef op 12 en 13 augustus een **Grijze Wouw** (CB ea). In het Weitje van de Blauwe Paal in de AWD liep op 24 augustus een **Kleine Zilverreiger** (CB). Op 13 augustus hadden zich 9 **Ooievaars** verzameld in De Klei (BB). Op 21 augustus rustte er een groep van 20 in de Elsgeesterpolder (AN).

Langs de zeetrekhut vloog op 4 augustus een vroege **Roodkeelduiker** (JD TD). Op 5 augustus passeerde een **Reuzenster** en een **Casarca** (JD TD HO). Op 14 augustus volgde een **Koereiger** (JD HO). Op 15 en 19 augustus vlogen respectievelijk 1 en 3 **Grote Zee-eenden** langs (HL, NM ea). Op 29 augustus kwam er een eerstejaars **Grauwe Kiekendief** uit zee aanvliegen en passeerde er een **Koereiger** (HO JD). Een hoogtepunt in een toch al gevarieerde maand was de **Hop** die op 24 augustus neerstreek voor de hut, daar een tijdje bleef voedsel zoeken tussen de zeedistels en doortvlog naar het noordoosten (JD). Op 31 augustus voerde de westzuidwestenwind, windkracht 5, een **Vale Pijlstormvogel** en 8 **Kleine Jagers** langs de zeetrekhut (JD HO). Over de Puinhoop Katwijk vlogen op 5 augustus 6 **Purperreigers** (FD RR ea). Op 20 augustus vloog daar een **Graszanger** over (MD). Op 11 augustus vloog er een **Duinpieper** over de zeereep bij de Puinhoop (MD), op 20 augustus over de AWD (JK) en op 21 augustus over het Langeveld (RG). De eerste **Bonte Vliegenvanger** van het najaar zat op 15 augustus op de Algemene Begraafplaats aan de Oude Zeeweg (CZ). Het eerste **Paapje** verscheen op 16 augustus in de Coepelduynen (MD). In de Elsgeesterpolder verbleef op 20 augustus een **Engelse Kwikstaart** (JW). Op 21 augustus zat er een **Grauwe Klauwier** op de Noordwijkse Golfclub (FKo). In de Coepelduynen verbleef op 23 augustus een doortrekkende **Fluiter** (JHn). Van 28 tot 30 augustus zaten er 1-2 **Draaihalzen** in de AWD rond het Achterhaasveld (JW ea).

Op 11 augustus spoelde op het strand van de Coepelduynen een **Fint** aan, een trekvis die vrijwel uit Nederland is verdwenen. In Rijnsoever Katwijk bivakkeerde in de woonwijk een **Bunzing** (AM).

Grijze Wouw – 12 augustus 2023 - Amsterdamse Waterleidingduinen - Starrenbroek © René van Rossum

Purperreiger – 5 augustus 2024 - Katwijk aan Zee - De Puinhoop © René van Rossum

september

De septembermaand was de één na warmste van deze eeuw. Het koele weer van augustus sloeg met een oostelijke stroming snel om. De week van 5 tot 10 september was de warmste week van het jaar, wat uitzonderlijk is. Vanaf 11 september ging de warmte geleidelijk over in 'normaler' herfstweer met een westelijke stroming en overtrekkende storingen. De zuidwestenwind voerde nog steeds warmte aan, waarmee de temperaturen relatief hoog bleven en nog af en toe zomers waren.

Draaihals – 23 augustus 2023 - Amsterdamse Waterleidingduinen - Marelvak © Sylvain

Elsgeesterpolder (MWi). Over het strand van de Noordduinen vlogen op 16 september in de ochtend 2 **Reuzensterns** naar zuid (KK). In de middag ging er één naar noord (ER GK).

Op 2 september trok er een **Morinelplevier** over de Coepelduynen (CZ), op 16 september één over de zuidelijke AWD (JDu) en één over de Coepelduynen (JV). Op 3 september zat zowel in de AWD (MB) als in het Guytendel in de Coepelduynen een **Draaihals** (JVw). Een jonge **Zeearend** kwam op 4 september over zee aanvliegen ter hoogte van de Coepelduynen (JD). Op 5 september vloog er een **Zwarte Ooievaar** over de Buitenwatering in Katwijk (AM). In de AWD zat op 7 september een jonge **Roodpootvalk**. In het Weitje van de Blauwe Paal liepen op 14 september 2 **Krombekstrandlopers** en 2 **Kleine Strandlopers** (CB). Op 16 september was er een juveniele **Purperreiger** aanwezig in de

Langs de zeetrekhut vlogen op 6 september 2 **Casarca's** (JD HO DT). Op 11 september kwam er een **Velduil** uit zee aangevlogen (HO ea). Op 23 september leverde een westenwind 2 **Reuzensterns**, 18 **Kleine Jagers** een **Vaal Stormvogeltje** en 3 **Grauwe Pijlstormvogels** op (NM HL ea). Topdag was 25 september met 4 soorten jagers, een **Visarend**, een **Velduil** en bijna 1000 **Jan Van Genten** (HV JD). De volgende dag passeerde opnieuw een **Kleinste Jager** (HV JD). Op 29 september passeerden samen een volwassen **Kleinste** en volwassen **Middelste Jager** en daarnaast 2 **Grote Jagers**, 8 **Kleine Jagers**, een **Noordse Pijlstormvogel** en een **Parelduiker** (PS). Over de Puinhoop vlogen op 1 september een **Ortolaan**, op 3 september 3 **Kleine Strandlopers**, op 8 en 15 september een **Visarend** en op 26 september een **Duinpieper** (RR LK ea). Op 9 september zat er een Duinpieper in de AWD (JDu) en op 10 september vloog er een over de Noordwijkse Golfclub (BS). Een **Grote Pieper** vloog op 26 en 30 september over de Coepelduynen (MD FD). Op 15 september trok er een **Kortteenleeuwerik** over de Coepelduynen (PL). Bij de Duindamse Slag zat die dag een **Sperwergrasmus** en vloog een **Ortolaan** over (MW). De enige **IJsgors** trok op 15 september over Kachelduin (EM). Op 17 september was er een **Hop** aan het voedselzoeken op een grasveldje in Noordwijkerhout (SW ea). De hele maand zat er af en toe een **Velduil** in de Coepelduynen (WBo ea). Op 10 september zat er een in de zuidelijke AWD (S) en vloog er een over het Kachelduin (EM). In de Elsgeesterpolder zaten op 1 september zowel een **Engelse** als een **Noordse Kwikstaart** (MD). Over de AWD vloog op 6 september een **Noordse Kwikstaart** (S). Ondanks het warme najaarsweer bleven zomergasten niet lang hangen. De laatste **Bonte Vliegenvanger** zat op 24 september in Rijnsoever Katwijk (AMe), de laatste **Gekraagde Roodstaart** op 26 september in de Coepelduynen en het laatste **Paapje** op 27 september (MD).

Hop – 17 september 2023 - Noordwijkerhout © Sjaak Weijers

Waarnemers

AM	Annelies Marijnis	HL	Hugo Langezaal	MD	Menno van Duijn
AMe	Arnold Meijer	HO	Hanneke Oltheten	MG	Mariska de Graaff
AMo	Annelies Moolenaar	HN	Hans de Nobel	MM	Maud Mommers
AN	Amy van Nobelen	HV	Hein Verkade	MW	Maarten Wielstra
BB	Bas van den Burg	IM	Inge Maijer	MWi	Marco Witte
BS	Bas van Schooten	JB	Joost Bouwmeester	NM	Nika van de Meiracker
CB	Cecile Bleijs	JD	Jelle van Dijk	PK	Peter de Knijff
CZ	Casper Zuyderduyn	JDu	Joris Duivenvoorden	PL	Peter Lindenburg
DT	Diny Thibaudier	JF	Jaap Faber	PN	Pim de Nobel
EM	Ezra Mandemaker	JHn	Jona Haasnoot	PS	Peter Spierenburg
EH	Eef van Huijssteeden	JHo	Joost den Houdijker	RG	Reinder Genuit
ER	Emmy Rams	JK	Jurren Koerts	RJ	Rob Jansson
FD	Frank van Duivenvoorde	JV	Joas de Vreugd	RM	Rob de Mooij
FH	Ferdy Hieselaar	JVw	Jochem Verweij	RR	René van Rossum
FKo	Fam. van der Kooij	JW	Jan Wierda	SH	Sarah Humphrey
GC	Gab de Croock	KK	Karel Krikke	SW	Sjaak Weijers
GH	George Hageman	MB	Marijke Bol	WBo	Wijndeldt Boelema
GK	Gijs Koomen				

bron: www.waarneming.nl. NB overzicht exclusief waarnemers met onvolledige naam.

Zwarte Ooievaar – 10 augustus 2023 - Noordwijkerhout - Noordwijkerhoutsche Geest © George Hageman

HEERLIJK UITWAAIEN AAN DE KUST

Steun natuur en landschap bij u in de buurt

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

Joop Faase

b.v.

**TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK
KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN**

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

Tel: 071 - 361 35 58

Email joopfaase@ziggo.nl

bedden
SPECIALIST.NL

beddenspecialist

VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinoLux

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

BESCHERM DE DUINEN

WWW.DUINBEHOUD.NL

**Jouw foto's professioneel afgedrukt
op elk materiaal of formaat,
daar word je blij van!**

MAAR OOK VOOR UW PASFOTO, INLIJSTEN, FOTO- EN FILM CAMERA, VERREKIJKER,
FOTOGRAAF, FOTOSTUDIO DUS EIGENLIJK VOOR ALLES WAT MET FOTOGRAFIE
TE MAKEN HEEFT BENT U BIJ ONS AAN HET JUISTE ADRES!

**FOTO
VANKAMPEN**
SINCE 1914

DE KEUVEL 2 - NOORDWIJK - 071 36 121 76 - INFO@FOTOVANKAMPEN.NL - WWW.FOTOVANKAMPEN.NL